

סיקור מתקד

אוקטובר 2009

להתחיל מחדש

אחרי למעלה מארבעה עשורים של מדיניות חוץ פסיבית וחד-גונית, מציגה ממשלת נתניהו מדיניות אקטיביסטית, בניסיון להשיג מידה מסוימת של עצמאות.

תוכן העניינים

<u>דבר העורך</u> משרד החוץ החדש	3
<u>רואים עולם</u> ממשלת נתניהו פונה לזירות חדשות	4
<u>עליית מדרגה – בדרך להכרעה?</u> חלון ההזדמנויות לתקיפה באיראן נפתח מחדש	11
<u>האיחוד המאוחד</u> לקראת כניסתה לתוקף של אמנת ליסבון	16
<u>מערבולת בהונדורס</u> המהומות מתחדשות במדינה המרכז-אמריקנית	21
<u>באוירה נינוחה</u> תשבץ	24

אין להעתיק, לשכפל או לצטט את כל המאמרים או את חלקם ללא אישור מפורש מבעלי האתר. הצעת מאמרים לפרסום או בקשות להוצאת חומר ניתן להפנות ל-editor@sikurmemukad.com

בשער: ראש ממשלת ישראל, בנימין נתניהו, נואם בפני עצרת האו"ם. צילום: אתר האו"ם
עיצוב השער: תמר בוסתן

דבר העורך

במשך למעלה מארבעה עשורים, סובבת מדיניות החוץ של ישראל סביב היחסים עם ארה"ב ומערב אירופה. התלות המוחלטת בעידן המלחמה הקרה, הביא לחרם על ישראל גם מצידן של מדינות אנטי-מערביות שלא החזיקו עד אז בעמדה כלשהי בסכסוך הישראלי-ערבי. גם לאחר המלחמה הקרה, הייתה ונותרה ארה"ב הגורם המשפיע ביותר במדינות החוץ הישראלית. הקשרים עם מדינות אחרות הוגדרו לא פעם ביחס לאינטרס האמריקני, גם בעיתות מתיחות בין ירושלים לווינגטון.

כל ממשלות ישראל, בזו אחר זו, קיבלו את התלות הישראלית בארה"ב כעובדה מוגמרת, הן בשל המטריה הדיפלומטית שסיפקה לישראל והן בזכות הסיוע הכלכלי והצבאי. כתוצאה מכך, הזניחו ממשלות ישראל במשך שנים את מרבית מדינות העולם. באפריקה, באמריקה הלטינית, בבלקן ובמזרח אסיה, שורה ארוכה של מדינות עם פוטנציאל ליחסים טובים עם ישראל, לא ראו ביקור של בכיר ישראלי במשך שני עשורים ויותר. כניסתו של אביגדור ליברמן למשרד החוץ התקבלה בהרמת גבה ובביטול באשר לכישוריו, אך חודשיו הראשונים בתפקיד מבשרים על מהפכה של ממש בכל האמור ליחסים עם המדינות הלא מערביות.

העניין הישראלי החדש בכלל מדינות העולם הוא חלק מתפיסה חדשה המאפיינת את ממשלת נתניהו, ששמה דגש על ההיבט הדיפלומטי, וזה מניב עד כה תוצאות חיוביות. כך לדוגמה, הגברת הלחץ הבינלאומי על איראן יכולה להיזקף לפחות בחלקה לזכות ישראל, שמציגה בחודשים האחרונים קו תקיף, ומטפטפת, כך נראה, מידע מודיעיני מפליל על הפרויקט האיראני לרוסיה ולמערב.

הזנחת העולם השלישי הקלה על אויביה של ישראל להפוך משטרים רבים שם לאנטי-ישראלים ואף אנטישמיים. המשבר הפוליטי בהונדורס, המקבל אט-אט מימד אנטישמי, הוא הדוגמה האחרונה אך בהחלט לא היחידה למחיר המדיני שמשלמת ישראל על ההזנחה. במקומות רבים סופגת ישראל ביקורת הנובעת מבורות, או מהעובדה כי יריבותיה הצליחו להשיג דריסת רגל במדינות אלה. בנייה מחדש של קשרים עם העולם השלישי, והידוק הקשרים עם האיחוד האירופי המתהדק בפני עצמו, צריכים, אם כן, לעמוד במרכז מדיניות החוץ של ממשלות ישראל בשנים הקרובות, ללא קשר לגוש הפוליטי שיחזיק בשלטון.

קריאה מהנה.

אלון לוי ויובל בוסתן
editor@sikurmemukad.com

רואים עולם

אלון לוי ויובל בוסתן

למצרים ולמדינות ערביות אחרות, נחשבו לידידים.

בשנות ה-60, עם שחרורן של מדינות רבות מהקולוניאליזם, יצרה ישראל מערכת קשרים עניפה ביבשת השחורה. על אף שהייתה מדינה קטנה, ניכר היה כי שיקולים אסטרטגיים רחבים מעסיקים את הקברניטים בירושלים. בין אם היו אלה שיקולים נכונים בראייה היסטורית ובין אם לאו, הייתה לישראל מדיניות חוץ חיה ובוטעת.

מלחמת ששת הימים, בדומה לתהליכים רבים בישראל, הייתה גם אירוע דרמטי בתולדות מדיניות החוץ של ישראל. מצד אחד, מדינות רבות, בעיקר בעולם השלישי ניתקו את יחסיהן עם ישראל באופן מוחלט. גם צרפת, שהכריזה על אמברגו של נשק על ישראל, הרעה את יחסיה עם ישראל במשך שנים רבות לאחר מכן. מדינות הגוש הקומוניסטי, למעט רומניה, הצטרפו לחרם.

מול הבידוד הבינלאומי בהנהגת ברה"מ והעולם הערבי, ואולי בגללו, התקבעה ישראל הדמוקרטית בתודעה האמריקנית כנכס אסטרטגי שאינו בר-תחליף באחד האזורים החשובים מבחינה אסטרטגית בעולם. כפועל יוצא מהחשיבות שייחסו האמריקנים לישראל, העניקו אלו סיוע משמעותי לירושלים, שמצידה התמסרה ברצון להשפעה האמריקנית. ארה"ב הייתה המתווכת בכל שיחות השלום עם מדינות ערב, היא הייתה המחמשת העיקרית של צה"ל, המסייעת העיקרית בתחומים כלכליים רבים וכיוצא באלו. עובדה זו הפכה את ישראל לנתונה ללחצים ולהשפעה מצד האמריקנים, שמצידם ביקשו להגן על האינטרסים שלהם באזור.

התלות בארה"ב בעידן המלחמה הקרה הראשונה הפך את ישראל לעוד שחקן במאבק הדו-קוטבי. אימוץ ההחלטה במליאת האו"ם ב-1975 המשווה בין ציונות לגזענות, התאפשר באמצעות תמיכתן של מדינות אנטי-מערביות רבות.

במשך עשרות בשנים, ישראל לא מקיימת מדיניות חוץ עצמאית של ממש. כשהיא נתונה להשפעתה הטוטאלית של ארה"ב ורגישה לביקורת מצד האיחוד האירופי, התעלמה ישראל במשך שנים מזירות אחרות, לא כל שכן מנקיטת מדיניות עצמאית בנושאים רבים. עם תום חצי שנה לממשלת נתניהו, נראה כי הממשלה ה-32 בישראל מנסה להצליח איפה שנכשלו קודמותיה ולפתח מדיניות חוץ עצמאית.

שותפים אחרים בממשלה כשר החוץ ליברמן, שר הביטחון ברק ואף נשיא המדינה פרס, כדי לעצב מחדש את מדיניות החוץ הישראלית, לאחר שבמשך שנים רבות ויתרה ישראל מרצונה על זירות דיפלומטיות רבות בעולם, והטילה את עיקר יתרה על יחסיה עם ארה"ב ועם מספר מדינות אירופיות.

האם הייתה לישראל מדיניות חוץ בשנים עברו?

בשנות ה-50, טוותה ישראל הקטנה יחסים מגוונים ומרתקים עם מעצמות רבות בעולם – בריטניה וצרפת שהיו קרובות לישראל באותם ימים, סייעו לישראל במלחמת 1956, ובמקרה הצרפתי גם בבניית העוצמה הגרעינית של ישראל; ברה"מ והגוש הקומוניסטי שמרו על יחסים תקינים עם ישראל, ואפילו האמריקנים שבאותם ימים ניסו להתקרב

ב-28 בספטמבר, ימים ספורים לאחר נעילת חלק נאומי המנהיגים בפסגה השנתית של האו"ם, הכתיר מאמר המערכת של הושינגטון טיימס את ראש ממשלת ישראל, בנימין נתניהו כ"מנהיג העולם החופשי החדש". מדובר אומנם בעיתון בעלת תפוצה קטנה של כ-50,000 קוראים ובעל עמדה שמרנית בולטת, אך הוא מציג עמדה מעניינת לגבי האופן בו נתפסים ראש ממשלת ישראל ונשיא ארה"ב – שני מנהיגים המכהנים בתפקידם פחות משנה. הימין בארה"ב זועם על מה שהוא מכנה "התרפסות" של נשיא ארה"ב כלפי העולם המוסלמי, בעוד שנאומו התקיף של נתניהו, זכה לשבחים רבים בקרב המחנה השמרני האמריקני, כמו גם בקרב רבים בישראל [1].

בנאומו, ויתר נתניהו על הנימוס הדיפלומטי כפי שקרה במקרים נדירים בעבר על ידי נציג ישראלי באו"ם – הוא

כינה כחרפה את שהותם של שגרירים באולם בזמן נאומו של נשיא איראן אחמדינז'אד, תקף את איראן במילים בוטות, פרט על מיתרי הרגש כשהציג מסמכים שקיבל בביקורו בגרמניה, בהם שרטוט של אושוויץ, כמענה להכחשת השואה של נשיא איראן, ועדיין, לא התלהם ובוחר להציג את תוכניתו לשלום עם הפלשתינים, המבוססת על הקמת מדינה פלשתינית מפורזת.

מאז נכנס נתניהו לתפקידו כראש ממשלה, הוא פועל ביחד עם

נתניהו עם אובאמה - התחילו ברגל שמאל. צילום: הבית הלבן

מאז נכנס נתניהו לתפקידו כראש ממשלה, הוא פועל ביחד עם שותפים אחרים בממשלה כשר החוץ ליברמן, שר הביטחון ברק ואף נשיא המדינה פרס, כדי לעצב מחדש את מדיניות החוץ הישראלית, לאחר שבמשך שנים רבות ויתרה ישראל מרצונה על זירות דיפלומטיות רבות בעולם, והטילה את עיקר יתרה על יחסיה עם ארה"ב ועם מספר מדינות אירופיות.

באופן לא חוקי, מדובר במקרה מביך מאוד עבור הרוסים. מבחינת ישראל, מטרת הביקור לא הייתה להביך את הרוסים, אלא לרתום אותם לעזרה. האם ידעו הרוסים על פעילות המדענים הללו באיראן? מדובר בעניין אפשרי לנוכח המשחק הכפול שנוהגים הרוסים לשחק בזירה האיראנית. כך או אחרת, משנחשף העניין, לא יוכלו עוד הרוסים להעלים עין.

שמירה על מתיחות צבאית בין איראן למערב משרתת את האינטרסים הרוסיים כשהיא שומרת על מחירי נפט גבוהים ועל נחיצותה של רוסיה כמעצמה בעלת השפעה באזור. במשך כל שנות המשבר בין איראן למערב, הדפו או ריככו הרוסים כל לחץ מערבי. למעלה מארבע שנים אל תוך המשבר, ונראה כי אירועי השנה האחרונה, ביניהם חשיפת המתקן הסודי להעשרת אורניום ליד העיר קום, הזיזים הנרחבים בבחירות לנשיאות באיראן ודיכוי המהומות לאחריהן וכעת כאמור, חשיפה על מעורבות מדענים רוסיים בחלקים הלא אזרחיים של הפרויקט, תקשה על רוסיה להמשיך ולשמש כגורם מעכב בנושא לאורך זמן.

ייתכן ולעולם לא נדע בוודאות מה התרחש באותה שיחה בין נתניהו למארחיו הרוסים, ולאילו מסקנות והחלטות אם בכלל, הגיעו הצדדים. אולם דבר אחד ברור – לראשונה מזה שנים רבות מצגינה ישראל מדיניות חוץ ברורה, לא מתנצלת, המסמנת יעדים והפועלת באופן עצמאי מהאמריקנים.

אובאמה מזגזג

כניסתם לתפקיד כמעט במקביל של נשיא ארה"ב אובאמה ושל ראש ממשלת ישראל נתניהו, יצרה תחושה בציבור כי הנה, יחסי ישראל וארה"ב עומדים לעבור שינוי, לא לטובתה של ישראל. אובאמה הציג במהלך מערכת הבחירות האמריקנית ובוודאי לאחריה, גישה מדינית יונית, המבקשת למצות מהלכים דיפלומטיים. על פי תפיסה זו, המפתח להידברות מוצלחת כשאררה"ב משמשת כמתווך, מצריך ממצמת-העל לשמור על ניטרליות. כשמדובר במדיניות של ממשל שירש את הממשל הפרו-ישראלי ביותר שראתה וושינגטון, מתפרשת אותה ניטרליות כאנטי-ישראליות, משני הצדדים.

בכל האמור לסכסוך הישראלי-פלשתיני, נראה כי להתעקשותו של אובאמה על שינוי דרמטי ומהיר כל כך במדיניות ארה"ב, לא היה סיכוי להצלח – כשהציג את מדיניותו החדשה ואת דרישותיו משני הצדדים, היה משוכנע כי הייתה זו גישה מאוזנת ונייטרלית. בפועל, השינוי

פרס עם מדבדב - הבטיח שישראל לא תתקוף: צילום: משרד החוץ הישראלי

נשיא רוסיה מדבדב, שנפגש עם נשיא ישראל שמעון פרס בחודש ספטמבר, טען בראיון ל-CNN כי קיבל הבטחה ממנו כי ישראל לא תתקוף לבדה באיראן וכי הוא "סומך על המילה של פרס".

מנסים להוריד את רוסיה מהגדר

נשיא רוסיה מדבדב, שנפגש עם נשיא ישראל שמעון פרס בחודש ספטמבר, טען בראיון ל-CNN כי קיבל הבטחה ממנו כי ישראל לא תתקוף לבדה באיראן וכי הוא "סומך על המילה של פרס". באותה הזדמנות התייחס מדבדב לפגישה חשאית בינו לבין נתניהו, שנערכה ב-7 בספטמבר [3].

באותו יום, נפוצו שמועות בישראל באשר להיעלמותו המסתורית של ראש הממשלה. בתחילה נאמר לתקשורת כי ראש הממשלה שוהה במתקן ביטחוני סודי במרכז הארץ, אולם מאוחר יותר נחשף כי נתניהו הגיע לרוסיה באמצעות מטוסו הפרטי של איש העסקים יוסי מימן. מאחר והנושא האיראני עומד היום בראש מעייניו של ממשל נתניהו, עלתה ההנחה כי ביקורו החשאי נגע לעניין זה. כמה שבועות לאחר ביקורו המיסתורי של נתניהו, הגיעה חרושת השמועות לשיא, כש"מקורות ישראליים" ידעו לספר כי נתניהו הגיש למדבדב רשימה של מדענים רוסיים, אשר פעלו במסלול הגרעיני הצבאי באיראן, בניגוד לאמנות הבינלאומיות או לעמדתה הרשמית של איראן [4].

תיאור זה של הביקור ברוסיה, בפגישה בה נכח גם ראש הממשלה הרוסי, ולדימיר פוטין, מסביר מדוע ביקשה ישראל לשמור על חשאיות. במידה ונתניהו אכן סיפק מידע שמי על רוסיים המעורבים בפרויקט הגרעין האיראני

לאחר קריסת הגוש הקומוניסטי, והנעת תהליכי שלום באזור, נפתחו עבור ישראל אפשרויות רבות לקשרים חדשים. למרות זאת, נותרה ישראל מקובעת לגישת התלות בארה"ב, והציבה אותה בראש סולם העדיפויות שלה גם על חשבון קשרים בעלי חשיבות אסטרטגית כגון עם הודו וטורקיה.

החד-גונית במדיניות החוץ הישראלית הגיעה לשיאה בתחילת העשור, בשנות השיא של האינתיפאדה והמיתון הכלכלי. משרד החוץ קיצץ תקנים רבים וסגר תריסר נציגויות דיפלומטיות בשל שיקולים תקציביים, ונאלץ להתמקד בקשרים עם העולם המערבי קיצוצים אלו ייתרו במידה רבה את תפקיד משרד החוץ הישראלי בשנים האחרונות [2].

מינויו של אביגדור ליברמן לתפקיד שר החוץ, התקבל בהרמת גבה בישראל והיו שראו בו ביטוי לחולשת המערכת הפרלמנטאית בישראל. אך דווקא הוא, מביא לשינוי באופן בו תופסת ישראל את תחום מדיניות החוץ. לא עוד ביקורים מפנקים בבירות אירופיות, אלא ביקורי עבודה מעניינים באזורים רבים בעולם, בהם לא דרכה כף רגלו של נציג ישראלי שנים רבות.

קשה לומר כיצד תשפיע המגמה החדשה, ובמציאות הישראלית ימיה של ממשלה עשויים להתקצר במהירות, אך אין ספק שלישראל יש מה להציע וגם מה להרוויח בזירה העולמית.

אובאמה וביידן עם אבו-מאזן - החיבה שהפגינו רק פגעה. צילום: הבית הלבן

אובאמה הציג במהלך מערכת הבחירות האמריקנית ובוודאי לאחריה, גישה מדינית יונית, המבקשת למצות מהלכים דיפלומטיים. על פי תפיסה זו, המפתח להידברות מוצלחת כשאררה"ב משמשת כמתווך, מצריך ממצעמט-העל לשמור על ניטרליות. כשמדובר במדיניות של ממשל שירש את הממשל הפרו-ישראלי ביותר שראתה וושינגטון, מתפרשת אותה ניטרליות כאנטי-ישראליות, משני הצדדים.

דוברת רוסית גדולה, בעלת קשרים קרובים עם ארה"ב, צבא חזק, כלכלה מפותחת ועוד. הרוסים, שמנסים לחדור למזרח התיכון בשנים האחרונות, לאחר ההתאוששות הרוסית בשדה הבינלאומי, הצליחו עד כה להשיג הישגים מועטים – היחסים עם איראן וסוריה מעניקים להם מנוף מסוים באזור זה, אולם אין להם קשר עם אף אחת מהמדינות בדומה לקשר שיש לאמריקנים עם ישראל, מצרים, סעודיה ועוד. אם יצליחו הרוסים לתמרן עצמם לתיווך ישיר או עקיף בסכסוך הישראלי-ערבי, יהיה זה צעד משמעותי בדרך לשיקום מעמדה של רוסיה באזור [6].

ליברמן, שביקר במוסקבה קודם לביקור בווינגטון, ביקש ככל הנראה, לצד ניסיון להשיג עזרה מהרוסים בעניינים הנוגעים לאיראן, גם לאותת לאמריקנים בעידן אובאמה כי לישראל יש יותר מאופציה אחת. עם זאת, על מנת שלא לנענע את הספינה טרם המועד, הדגיש ליברמן לאחר הביקור את חשיבות היחסים של ישראל עם ארה"ב וציין כי מדיניות החוץ של מדינת ישראל בסופו של דבר, נקבעת על ידי ראש הממשלה.

ליברמן מצטייר בששת החודשים שחלפו מאז נכנס לתפקיד שר החוץ, כאחד משרי החוץ הפעלתנים ביותר שידעה ישראל. הוא ערך מסע בן תשעה ימים בו ביקר בחמש מדינות אפריקניות, ביניהן, שתי

ללמוד מאימונים נרחבים שביצע חיל האוויר בשמיים הים התיכון - הרי שליברמן ונתניהו שמים דגש רב יותר על הצד המדיני.

אירועי הבחירות באיראן העלו מוצא לא-צבאי לאיום האיראני – לנוכח האופוזיציה העזה שהתגלתה באיראן, לא רק למנהיגותם של חימנאי ואחמדיניג'אד, אלא למשטר בכללותו, מעוניינים קברניטי ישראל לרתום את העולם להפעלת לחץ מדיני וכלכלי כבד כדי להפיל את המשטר הזה. האופציה הצבאית עודנה על השולחן, אולם לנוכח הדגש על הצד המדיני, מבינים נתניהו וליברמן שיוכלו להשיג תמיכה ללחץ על איראן, אם יותירו את האופציה הצבאית כאפשרות, תוך מתן הבטחות כי יעדיפו להימנע ממנה.

ליברמן מבקר את המדינות הזנוחות

לא רק נתניהו ופרס עשו דרכם לרוסיה בחודשים האחרונים. קודם לביקורים שלהם היה זה שר החוץ ליברמן שנחת במוסקבה בסוף מאי והתקבל בחיבוק חם על ידי מארחיו, מדבדב ופוטין. השיחה התנהלה כמובן ברוסית, וגלשה מהטון הקורקטי שאפיין את יחסי רוסיה וישראל במשך שנים.

הרוסים רואים בישראל מדינת מפתח במזרח התיכון – מדינה בעלת אוכלוסייה

בעמדת הבית הלבן התפרש על ידי ישראל כאיום, ותייג את ממשל אובאמה כאנטי-ישראלי כמעט. מנגד, הפלשתינים שאפו עידוד רב מעמדות אובאמה, והקשיחו את עמדותיהם באופן משמעותי, בוודאי בהשוואה לתנאים שהציגו בעת הידברות עם ממשלת קדימה.

בניסיון להחזיר את השד לבקבוק ולהתחיל בכל זאת תהליך מדיני, כינס אובאמה את ראש הממשלה נתניהו וראש הרשות הפלשתינית, אבו-מאזן, לפסגה בניו-יורק בספטמבר, על רקע הוועידה השנתית של האו"ם. אובאמה עשה כל שביכולתו להציג עמדה מאוזנת, והדגיש כי הדרישה מישראל להקפיא את הבנייה בהתנחלויות היא לא המטרה אלא אמצעי להניע את התהליך. לשון אחר, נשיא ארה"ב הכיר בכך כי המדיניות הראשונה שהציג כלפי האזור עשתה יותר נזק מתועלת ורק ביצרה את הצדדים בעמדותיהם. כעת, הוא הציג עמדה מפויסת יותר שביקשה להדגיש את חשיבות הנעת תהליך השלום מחדש, יותר מאשר סעיף כזה או אחר [5].

אובאמה שילם את מס השפתיים שלו במהלך נאומו בפני העצרת הכללית, כשהדגיש כי ארה"ב אינה מקבלת את חוקיות הבנייה בשטחים, אמירה שהתקבלה בקורת רוח בקרב מנהיגים ערביים, אך גררה ביקורת קשה מצד השמרנים בארה"ב. נתניהו, אשר יצא לפסגה כשבאזונו מהדהדת ביקורת מהימין על נאום בר-אילן, וגם בשל הסכמה מסוימת להקפאת הבנייה, נתפס בעיני הציבור בישראל כמי שהשיג את מטרותיו.

משנים גישה מול איראן

סוגיית איראן עברה שינוי במסגרת מדיניות החוץ הישראלית בשנה האחרונה. בימי אולמרט, הגישה השלטת הייתה כי יש לפעול בצורה חשאית בכל הנוגע לאיראן. למעשה, ממשלת אולמרט ביצעה מספר רב של פעולות צבאיות בעלי נגיעה ישירה לאיראן – מלחמת לבנון השנייה מול החיזבאללה ועופרת יצוקה מול החמאס, שניהם ארגונים הזוכים לתמיכה איראנית, תקיפת הכור בסוריה, פגיעה בשיירת נשק איראנית בסודן ועוד.

באותה העת, היה נתניהו יו"ר האופוזיציה, והוא הסתובב בעולם עם המסר כי איראן מהווה סיכון לשלום העולם ולא רק לישראל. באופן פרדוקסלי, מאז מינויה של ממשלת ימין בישראל, עבר המאבק באיראן למסלול המדיני יותר מאשר למסלול הביטחוני. אם בימי ממשלת אולמרט נראה היה כי האופציה של תקיפה באיראן היא אופציה הממוקמת גבוה יחסית – כך ניתן היה

ישראלי, לא התקיים באמריקה הלטינית מזה שני עשורים. באזור זה של העולם, פועלת איראן כבר שלוש שנים ויותר, להשגת השפעה. ישראל חושדת כי ונצואלה ובוליביה, שתי מדינות החברות בציר הלטיני האנטי-אמריקני, מוכרות לאיראנים אורניום עבור פרויקט הגרעין שלהן. החיזבאללה בחסות איראן שלח זה מכבר זרועות רבות לדרום אמריקה, והוא נהנה מחסות של ונצואלה ומדינות אחרות בציר הלטיני.

ליברמן, ייצג את החשש הישראלי מכוחה העולה של איראן בדרום אמריקה, עסק בעניין האיראני בהרחבה במהלך ביקורו. בראיון לאמצעי התקשורת בפרו, התייחס שר החוץ להשפעה אפשרית של מסע הביקורים שלו, כאמור, הראשון אחרי שנים ארוכות. בהקשר לניסיונותיו לשכנע את מארחיו בסכנת האיום האיראני, הבהיר ליברמן כי אין לו ציפיות שמנהיגי המדינות יקבלו החלטות על פי אינטרסים ישראלים, אלא על פי האינטרסים שלהם. "הדבר החשוב ביותר זה לדעת את העובדות וזו הייתה המשימה שלנו: להציג את העובדות כמו שאנו רואים אותם" [9].

בארגנטינה השתתף ליברמן בטקס זיכרון לנרצחי הקהילה היהודית בפיגוע ב-1994 בבניין הקהילה, שנתיים לאחר הפיגוע בשגרירות ישראל. ארגנטינה הודיעה לא מזמן, כי איראן עומדת מאחורי הפיגוע, ויש להניח כי בנושא הטרור האיראני, יש לישראל סיכוי להבנה בארגנטינה, אם לא לשיתוף פעולה מלא. קולומביה ופרו הן יריבות עזות של צ'אבו, ומכאן גם יריבות של איראן. קולומביה אף זכתה מפיו של צ'אבו לכינוי "ישראל של דרום אמריקה" בשל יחסיה הקרובים עם ארה"ב ואף עם ישראל. וברזיל היא כמובן הכלכלה הגדולה והחשובה בדרום אמריקה, ואחת מהמעצמות העוליות בעולם [10].

ליברמן הזכיר במהלך הפגישה שלו עם נשיא ברזיל לולה דה סילבה, כי לברזיל יחסים טובים עם איראן ומדינות ערב, ועל כן היא יכולה להפעיל את השפעתה כדי לעצור את פרויקט הגרעין האיראני. הנשיא הברזילאי השיב כי הוא תומך במזרח תיכון נקי מגרעין, יותר מאשר רמו שכוון לישראל, וכי הוא תומך בפרויקט גרעין אזרחי באיראן.

חשיבותה של ברזיל בעולם, ובוודאי בעיני ישראל, חשיבות הבאה לידי ביטוי בהיקפי מסחר גדלים בין שתי המדינות, תקבל ביטוי נוסף עם ביקורו הצפוי בנובמבר של נשיא המדינה פרס, וביקור אפשרי של דה סילבה בישראל, לאחר שליברמן הזמין אותו באופן רשמי. ביקורו של פרס אגב, ייערך ימים ספורים

ליברמן בקניה - 18 שנה מאז הביקור האחרון באפריקה. צילום: משרד החוץ הישראלי

ליברמן מצטייר בששת החודשים שחלפו מאז נכנס לתפקיד שר החוץ, כאחד משרי החוץ הפעלתנים ביותר שידעה ישראל. הוא ערך מסע בן תשעה ימים בו ביקר בחמש מדינות אפריקניות, ביניהן, שתי מדינות מפתח במזרח אפריקה – אתיופיה וקניה, מדינות חיוניות במלחמה העולמית בטרור, אשר מתמודדות עם מעורבת גוברת של תאים של אל-קעידה, איראן וטרור מקומי בסומליה. בניגוד, המאוכלסת שבין מדינות אפריקה, חיפש ליברמן להגדיל את היקף המכירות הישראליות למדינה, בעיקר, כך נראה, בתחום הביטחוני. ניגריה רכשה מישראל בשנים האחרונות נשק בשווי של חצי מיליארד דולר, ולדעת ישראל, המסחר עם אפריקה יכול לגדול במיליארדי דולרים אם היבשת תקבל את המקום שלה במדיניות החוץ הישראלית.

בהיסטוריה של שר חוץ ישראלי. עד לפני עשר שנים עמד בראש קרואטיה מכחישי שואה ולישראל לא היו יחסים רשמיים עם המדינה. הביקור בקרואטיה היה חלק מארבעה ימי ביקור באזור, ולאחר קרואטיה הגיע ליברמן לסרביה ולמונטנגרו [8].

בישראל מעריכים כי הן קרואטיה והן סרביה תהפוכנה בסופו של דבר לחברות באיחוד האירופי. יצירת יחסים חמים עם מדינות אלה בטרם כניסתן לאיחוד, תעניק לישראל חברות נוספות באיחוד האירופי. נראה גם כי איראן הגבירה את נוכחותה בכלקן בשנים האחרונות, לנוכח הקשיים שלה במערב אירופה, והנושא האיראני עלה בוודאי בשיחות בין ליברמן למארחיו.

המסחר בין ישראל לסרביה עודנו מצומצם – היקפו הוא 50 מיליון דולר בשנה, סכום זעום ביותר, למרות שמדובר בגידול של פי 7 בתוך שש שנים. ההשקעות הישראליות בסרביה לעומת זאת, מתקרבות כבר לשיעור מרשים – הן עומדות כיום על 750 מיליון דולר בשנה, קפיצה של פי 15 לעומת השיעור בשנת 2003.

גם אל דרום אמריקה הגיע ליברמן, והוא שהה שם עשרה ימים, בהם ביקר בארבע מדינות – ברזיל, ארגנטינה, קולומביה ופרו. גם ביקור מסוג זה, של בכיר

ליברמן והפמלייה שלו דנו עם המארחים במדינות השונות בסיוע ישראלי לפתרון מספר רב של בעיות מקומיות, בהם יש לישראל ניסיון אדיר – חקלאות, מחסור במים, מלחמה במגיפות ועוד. 18 שנה חלפו מאז שנערך ביקור ישראלי באפריקה בדרג בכיר כל-כך, בשונה מאוד משנות ה-60 בהן קשרה ישראל קשרים אמיצים עם מדינות אפריקניות רבות. ליברמן מכיר באהדה לה זוכים הערבים באפריקה, וביקש להדק את היחסים עם המדינות המארחות, גם כחלק מהמאבק המדיני [7].

באמצע ספטמבר הגיע ליברמן לביקור בכלקן. ביקורו בקרואטיה, מדינה בעלת עבר פרו-נאצי אשר מעוניינת להצטרף לאיחוד האירופי, היה הראשון

לאחר שנשיא איראן אחמדיניג'אד יבקר בברזיל.

מסעותיו של ליברמן מדגימים עד כמה הוא נחוש להרחיב את מעגל היחסים של ישראל, מעבר להסתמכות המסורתית ליחסים עם ארה"ב ומספר מדינות מפתח באירופה. העולם כבר גילה זה מכבר את הפוטנציאל הכלכלי הגלום באזורים המתפתחים, ומעצמות כגון סין והודו, חברו למעצמות הכלכליות הוותיקות, בחזירה לשווקים אלה.

אמריקה הלטינית ואפריקה עשירות במחצבים. דרום אמריקה הולכת ומתאגדת במסגרת היונאסו"ר – האיחוד הדרום אמריקני, שמטרתו להשיג אינטגרציה הדוקה ואיחוד מוניטארי בין 12 המדינות. בכך תהפוך לדרום אמריקה למשפיעה אף יותר מכפי שהיא היום, הן בזירה הכלכלית, והן בזירה המדינית. בעוד שיונאסו"ר חברות 12 מדינות בעלות תרבות משותפת ספרדית-פורטוגזית ורוב מוחץ של התושבים הם קתולים, הרי שאפריקה מגוונת הרבה יותר. 53 מדינות חברות באיחוד האפריקני, ושפות רבות מדוברות באיחוד. יחד עם זאת, האיחוד האפריקני פועל לגשר על פערים כדי להפוך בעתיד למסגרת-על יעילה, ובשל ריבוי המדינות, אין ספק שלאפריקה חשיבות רבה בזירה הדיפלומטית והחברתית.

החיבור למדינות הבלקן בעל חשיבות מיוחדת. מדינות האזור, שעשויות למצוא עצמן כולן באיחוד האירופי עד 2020, מתאפיינן ברמת פיתוח כלכלית נמוכה בהרבה מהמוצע המערבי. הידוק היחסים כעת עם ישראל טומן בחובו לא רק אפשרויות כלכליות, אלא גם רווח מדיני בדמות בנות ברית פרו-ישראליות נוספות באיחוד.

היחסים עם רוסיה, כמו גם עם רפובליקות סובייטיות לשעבר כגון הרפובליקות האסלאמיות במרכז אסיה והקווקז, או בלארוס בהן ביקר ליברמן כשר לאיזמים אסטרטגיים וכשר חוץ, פותחות בפני ישראל אפשרויות רבות, בזכות עושרן במחצבי אנרגיה וגם קרבתן לאיראן. רוסיה, בהיותה מעצמה עולמית ותיקה, חשובה עבור ישראל ללא ספק, והעובדה כי בישראל חיים רבים הקרובים לתרבות הרוסית, מוסיפה לחיבור בין ישראל למעצמה זו.

התקיפות משתלמת

במסגרת שינוי הטון במדיניות החוץ, החלה ישראל להקפיד יותר על כבודה הלאומי. פרסום בעיתון שבדי בדבר סחר באיברים של פלשתינים שביצעה ישראל לכאורה בימי האינתיפאדה הראשונה,

ליברמן בברזיל עם דה סילבה - ביקור ראשון אחרי 23 שנה. צילום: משרד החוץ הישראלי

ליברמן הזכיר במהלך הפגישה שלו עם נשיא ברזיל לולה דה סילבה, כי לברזיל יחסים טובים עם איראן ומדינות ערב, ועל כן היא יכולה להפעיל את השפעתה כדי לעצור את פרויקט הגרעין האיראני. הנשיא הברזילאי השיב כי הוא תומך במזרח תיכון נקי מגרעין, יותר מאשר רמז שכוון לישראל, וכי הוא תומך בפרויקט גרעין אזרחי באיראן.

השגרירים האירופים המעטים שנשארו בעולם בזמן נאומו של אחמדיניג'אד.

דו"ח גולדסטון, שהוזמן על ידי המועצה לזכויות אדם של האו"ם, נדחה מכל וכל על ידי ישראל, כפי שבא לידי ביטוי בנאום נתניהו באו"ם. ישראל הפעילה לחץ על מדינות רבות שיגנו את הדו"ח. לחץ נוסף הופעל על האמריקנים, אשר בתורם הפעילו על הפלשתינים כדי שלא יקבלו את הדו"ח. יו"ר הרשות הפלשתינית, שהסכים לדחייה של חצי שנה לבחינת מסקנות הדו"ח, זכה "למחמאות" מהחמאס אשר כינה אותו בוגד בשל כך [13].

כך מתגלים כמה עקרונות במדיניות החוץ הישראלית החדשה – מאבק בלתי מתפשר באיראן ובמה שהיא מייצגת, הקפדה כל כבודה של ישראל לאחר שנים ארוכות ששימשה כשק החבטות העולמי ויצירת קשרים עם מדינות רבות מחוץ לארה"ב והאיחוד האירופי.

המאבק הישראלי באיראן נושא פירות – לצד אירועים רבים כגון זיוף הבחירות באיראן או איתור המתקן הגרעיני הסודי, גם הפעילות הישראלית בעולם דוחפת מדינות רבות לנקוט קו אקטיביסטי מול איראן. למעשה ישראל נותנת לעולם להבין כי בלית ברירה היא תתקוף באיראן, ובכך מחודדת את הנקודה שאיראן לא תוכל לרכוש יכולת גרעינית,

גרר נזיפה חמורה לשגרירת שבדיה שמיירה לגנות את המאמר, ולדרישה מראש ממשלת שבדיה שיגנה את המאמר אף הוא; נורבגיה, שמקיימת דיאלוג עם החמאס ובחרה להקדיש את השנה הקרובה לסופר קנוט האמסון, שנודע בתמיכתו בנאצים בכלל ובהיטלר בפרט, הואשמה על ידי ליברמן באנטישמיות ובתמיכה שקטה באחמדיניג'אד [11]; אזהרה שהגיעה לשר הביטחון ברק במהלך ביקורו בלונדון כי הוא עשוי להיעצר באשמת פשעי מלחמה, לא נענתה כבעבר בבריחה של בכיר ישראלי ממדינה אירופית – ברק התעקש להישאר ולהעמיד את בריטניה במבחן. ברק אכן לא נעצר על ידי הבריטים, שרצו להימנע מתקרית דיפלומטית שהייתה פוגעת ביחסים עם ישראל.

משרד החוץ גם הגיש מחאה חריפה למצרים, בשל קריקטורה מבזה של נתניהו שהופיעה בעיתונות המצרית, ובשל שידורים אנטישמיים בטלוויזיה המצרית במהלך חודש הרמדאן. מדובר במחאה נדירה ביותר, לאחר שנים בהן העלימה ישראל עין מתופעות אלה [12].

נאומו של נתניהו שהוזכר בראשית המאמר, היה תוקפני כלפי מדינות שביקשו לתמוך באיראן או לכל הפחות לעשות שימוש במושג חופש הביטוי ביחס לנאום הנשיא שלה. נתניהו הבהיר כי ישראל רואה בכך חרפה, והביך את

9. "Interview with FM Liberman with El Comercio, Peru", Israel Ministry of Foreign Affairs, 29/09/2009

10. "Lieberman trip to South America aimed at curbing Iran influence", Haaretz.com, 20/07/2009

11. "מנכ"ל משרד החוץ מוחה בפני השגריר המצרי על קריקטורה מבזה", הודעה לעיתונות של משרד החוץ של ישראל, 23/09/2009

12. "Palestinians drop support for war crimes report", Khaleejtimes, 03/10/2009.

לפחות לא לפני שישראל תנסה להשמיד את היכולת הזאת. לנוכח ההבנה הזאת, מעוניינות המדינות השונות למצוא דרך דיפלומטית לעצור את תהליך ההתדרדרות ומכירות בכך שהאיראנים מנסים להרוויח זמן. התוצאה היא לחץ בינלאומי רב מעבר למה שישראל קיוותה לו.

הרחבת מעגל היחסים עם מדינות אחרות, מפעילה לחץ מסוים על האמריקנים. העיקרון המיוחד להתעקש על דמותה של ישראל בעולם, באמצעות מאבק דיפלומטי, מביא לאט לאט לשינוי הטון כלפי ישראל במערב. דו"ח גולדסטון, שנראה כי בעבר היה מביא ללחץ מדיני עצום על ישראל, התקבל בביקורת מה במערב ואפילו הפלשתינים נמנעו מלאמץ אותו. השנים הקרובות, במידה שממשלת נתניה-ליברמן תחזיק מעמד, יגלו האם מדובר בשינויים זמניים, או שמא בשינוי מגמה לטווח ארוך, לנוכח הירידה הנמשכת במעמדה של ארה"ב בעולם.

הערות

1. "EDITORIAL: Leader of the Free World no more", Washington Times, 28/09/2009

2. "התפתחות יחסי החוץ של ישראל 1948 עד 2003", האתר הרשמי של משרד החוץ של ישראל, 07/04/2003

3. "Kremlin says Israel promised not to strike Iran", Reuters, 20/09/2009

4. "Israel Names Russians Believed to Be Helping Iran Build Nuclear Bomb", The Sunday Times, 03/10/2009

5. Tony Karon, "Obama, Netanyahu, Abbas Tussle Over Mideast Peace", Time, 23/09/2009

6. Clifford J. Levy, "Israel's Foreign Minister Cozies Up to Moscow", New York Times, 13/06/2009

7. Yossi Melman, "Why did Lieberman really go to Africa?", Haaretz.com, 09/09/2009

8. Herb Keinson, "FM travels to Balkans as part of 'neglected countries tour'", Jerusalem Post, 14/09/2009

הגשת מאמר לפרסום

אתר "סיקור ממוקד", שעלה לאוויר בדצמבר 2005, מלווה את המגמות המתהוות בזירה הגיאוגרפית-פוליטית בזמן אמת. בספטמבר 2007, הפך האתר לירחון מקוון ייחודי בעברית. האתר זכה לשבחים מאנשי אקדמיה ומודיעין, צוטט במחקרים והצליח להצביע מראש על מגמות בזירה הגיאוגרפית-פוליטית.

כעת, אנו מזמינים קוראים המעוניינים בכך, לפרסם באתר מאמרים פרי עטם.

על מה אפשר לכתוב? בראש ובראשונה, אנו מקבלים בברכה מאמרים מקוריים המשיקים לתחומים אותם אנו נוהגים לסקר. עם זאת, רעיונות למאמרים בנושאים אחרים יישמעו בברכה.

איך להגיש מאמר? מאמר לפרסום צריך להיות בהיקף של 1,000 מילה או יותר. יש לשלוח את המאמר בקובץ וורד. מאמרים שיתקבלו לפני ה-15 לחודש יכנסו לגיליון החודש העוקב, מאמרים שיתקבלו לאחר ה-15 לחודש, יכנסו לגיליון העוקב.

מה לגבי זכויות יוצרים? בהגשת המאמר, המחבר מעניק לסיקור ממוקד רשות בלתי חוזרת לפרסם את המאמר באתר. עם זאת, נבהיר כי אין אנו דורשים זכות בלעדית על החומר, והמחבר רשאי להוסיף ולעשות ביצירתו כרצונו. מחבר המעוניין לשבץ במאמר תמונות, גרפים או כל רכיב אחר שזכויות היוצרים עליו עשויות להיות ברשותו של צד שלישי, יצטרך לספק הרשאה לשימוש בחומר באתר סיקור ממוקד מבעל זכויות היוצרים.

המערכת שומרת לעצמה את הזכות שלא לפרסם כל מאמר שיוגש.

אלון לוי ויובל בוסתן
editor@sikurmemukad.com

עליית מדרגה – בדרך להכרעה?

אלון לוי ויובל בוסתן

התחזיות באשר לנקודת האל-חזור בפרויקט האיראני ולחץ ערבי וגם ישראלי על ארה"ב ואירופה, הביא את הנשיא אובאמה, בצוותא עם מנהיגי האיחוד האירופי, להקשיח את עמדתם מול משטר האייתוללות.

אמנם אין להמעיט בחשיבותו של כל אחד מהשינויים הללו, אך ניכר כי השינוי בהערכות המודיעין, שמצביעות על מרווח פעולה קצר שעוד נותר, הם שהניעו מחדש את גלגלי המכשם המערבי.

ההתנגשויות האלימות לאחר זיוף

תוצאות הבחירות באיראן, מודיעין

חדש שהתקבל במערב ואשר הביא

לעדכון התחזיות באשר לנקודת

האל-חזור בפרויקט האיראני ולחץ

ערבי וגם ישראלי על ארה"ב

ואירופה, הביא את הנשיא

אובאמה, בצוותא עם מנהיגי

האיחוד האירופי, להקשיח את

עמדתם מול משטר האייתוללות.

המתקן הסודי

החזית המערבית החידה קיבלה משנה תוקף במהלך הוועידה השנתית של האו"ם, בחודש שעבר. אחמדניג'אד, שביטחוננו העצמי שב אליו לאחר סיום המהומות באיראן, הובך קשות כשנשאל על ידי עיתונאי לגבי תגובתו באשר למתקן סודי להעשרת אורניום אשר נחשף בתקשורת באותו יום האיראנים מיהרו לדווח לסבא"א על קיומו של המתקן, על מנת להצטייר כמי שאינם מסתירים דבר, אולם היה זה מאוחר מדי. התברר כי למדינות המערב ידוע על קיומו של המתקן, ונטען אף שהן הצליחו להחדיר מצלמות לתוך המתקן הסודי.

העיתוי בו נחשף קיומו של המתקן לא היה מקרי. כשעיני העולם נשואות לוועידה באו"ם, ומנהיגי ארה"ב, רוסיה, צרפת ומדינות אחרות שוהים בניו-יורק, נוצר הצורך להגיב לממצאים החדשים. אחמדניג'אד בשלב זה כבר סבל מדימוי רע ביותר, והנאום אותו נשא באו"ם, על רקע זעמן של מדינות רבות על דיכוי האופוזיציה באיראן, הכחשת השואה והאיומים על ישראל, התקיים באולם כמעט ריק.

שנתיים לאחר שדו"ח מודיעין אמריקני פסק כי איראן אינה מנסה להשיג נשק גרעיני, הלחץ על טהרן נוסק לשיאים חדשים. מנהיגי המערב, שהתקוממו נוכח תמונות דיכוי המחאות בתחילת הקיץ, איבדו את סבלנותם להנהגה האיראנית, שמוסיפה לקדם בהתרוסה את פרויקט הגרעין. הגילויים האחרונים בדבר המתקן הגרעיני החשאי, מקרבים את המעבר לשלב הבא בעימות.

במהרה, החל משחק של חתול ועכבר – איראן דחתה יוזמת פשרה רוסית והכריזה, באפריל 2006, כי הצליחה להעשיר אורניום. בתגובה, החליטו בסבא"א להעביר את העניין למועה"ב. מייד לאחר מכן, חדלה איראן מלשתף פעולה עם פקחי הארגון ולא אפשרה להם להמשיך ולפקח על מתקני הגרעין.

המתחיות בין הצדדים הביאה להטלת סנקציות בינלאומית על טהרן בדצמבר 2006 ובמרץ 2007, ואלו התוספו סנקציות אמריקניות באוקטובר 2007 [2]. ניסיונות הידברות נוספים, ומנגד זמירות מאיימות כאילו ממשל בוש יחליט על תקיפה באיראן ערב הכניסה לשנת בחירות בארה"ב, קיבלו תפנית מפתיעה בדצמבר 2007, עם פרסום דו"ח של קהילת המודיעין האמריקנית שקבע כי איראן נטשה את מאמצי הגרעין שלה. הצהרה זו לא התקבלה על ידי הבית הלבן, אך האיראנים נפנפו בה כבאליבי וכרסמו באפשרות של קואליציה בינלאומית מולם [3].

לאחר סבב סנקציות שלישי במועה"ב, במרץ 2008, ניסו שש המעצמות טקטיקה חדשה בדמות הצעת תמריצים לאיראן בתמורה לשיתוף פעולה. בטהרן סרבו גם לכך ועל רקע הלחץ המערבי האיץ את קצב הפיתוח הרקטי שלהם, וביצעו כמה ניסויי ראוה במגוון טילים לטווח בינוני וארוך.

בפברואר 2009, זמן קצר לאחר השבעתו של אובאמה, ראה אור דו"ח חדש של סבא"א אשר הצביעה על כך שלאיראן יש מאגר של אורניום מועשר באיכות נמוכה, המתאימה לייצור חשמל בלבד, אך אם יועשר ברמה גבוהה יספיק לבנייתה של פצצה אחת. הצהרותיו של אובאמה על נכונות לחידוש ההידברות בין הצדדים ופנייה ישירה שלו לעם האיראני במהלך חג הנורוז הלאומי התקבלו באדישות בטהרן, שם המשיכו לשקוד במרץ על פרויקט הגרעין.

מאז ועד היום, חלו מספר התפתחויות דרמטיות - ההתנגשויות האלימות לאחר זיוף תוצאות הבחירות באיראן, מודיעין חדש שהתקבל במערב ואשר הביא לעדכון

זמן כה רב חלף, כך נדמה, מאז הפך "האיום האיראני" לחבר קבוע במהדורות החדשות. מאחורי האיום, שמתנקז לחשש מפני פצצה גרעינית בידי טהרן, עומדות שנים ארוכות של ניסיונות עקרים לפיתוח ומנגד לחץ מערבי גובר בשנים האחרונות.

תקציר הפרקים הקודמים: בשנות החמישים, תחת שלטונו של השאה, הייתה איראן לבת ברית חשובה לאמריקנים. משטרה הפרו-מערבי, העובדה שהייתה עשירה באוצרות טבע, גודלה ויתרונות נוספים, הפכו את המדינה השיעית למרכיב חשוב במדיניות האמריקנית במזרח התיכון. במסגרת היחסים הקרובים, זכו האיראנים לכור גרעיני אזרחי למטרות מחקר.

בשנות השבעים, יחסי איראן עם מדינות אירופיות דוגמת גרמניה וצרפת הגיעו לרמה אסטרטגית של שיתוף פעולה בתחום הגרעין. המהפכה האסלאמית בסוף אותו עשור הביאה לניתוק היחסים בינה ובין המערב, והמלחמה עם עיראק שנמשכה 8 שנים הביאה את משטר האייתוללות לפנות ליעד הנכסף במאבק על עוצמה אזרחית ועולמית: נשק גרעיני.

באמצע שנות ה-90, ובסיוע רוסי, הצליחה איראן להתקדם מבחינה טכנולוגית כמעט באין מפריע, עד שהפעילות נחשפה על ידי האופוזיציה האיראנית, שהתבררה מאז כנכס מודיעי ראשון במעלה עבור המערב. היו אלו ארגוני האופוזיציה אשר חשפו בשנת 2002 את דבר קיומם של מתקן להעשרת אורניום בנתאנו וכור של מים קבדים באראק, חשיפה אשר יצרה חשש ממשי כי איראן חותרת לפצצה [1].

הלחץ הבינלאומי וניסיונות הפיקוח הראשוניים של הסוכנות הבינלאומית לאנרגיה אטומית (סבא"א) הניבו פירות, כאשר נשיא איראן בתחילת העשור, מוחמד חתאמי הרפורמיסט, הביע נכונות להפסיק את הניסיונות להעשיר אורניום. בחירתו של אחמדניג'אד הרדיקלי ביוני 2005 הביאה לחידוש תוכנית הגרעין ולמעבר לקו של התרוסה מול המערב.

באמצעות גרורות הטרור שלה, את האיום הביטחוני העיקרי במזרח התיכון. במסגרת תפיסה זאת, ישראל הופכת להיות חלק מהפתרון ולא חלק מהבעייה. פגישה שנערכה במהלך הוועידה באו"ם, בין אובאמה, נתניהו ויו"ר הרשות הפלשתינית, אבו-מאזן, התחלף הטון התקיף כלפי ישראל בטון מאוזן ואף ביקורתי כלפי הפלשתינים, על כך שהשיחות בין הצדדים טרם החלו נוכח ויכוחים על תנאים מוקדמים.

במפרץ הפרסי, החשש מפרויקט הגרעין האיראני גדול לא פחות מאשר בישראל. מדינות האזור הפרו-מערביות הן אולי המאוימות ביותר מההתעצמות האיראנית ומהנסיגה הצבאית ההדרגתית של ארה"ב מעיראק. מדובר במדינות עשירות באנרגיה, אך נטולות יכולת צבאית ממשית, אשר עשויות ליפול טרף לשאיפות האיראניות. הערה של שר איראני זה מקרוב, בדבר השתייכותה ההיסטורית של בחריין לאיראן, הדליקה נורות אזהרה רבות בקרב מדינות אלה. איחוד האמירויות אף עצרו אוניית נשק צפון קוריאנית שכנראה יועדה לאיראן, בתואנה כי מדובר בהפרת החלטות של הקהילה הבינלאומית [7].

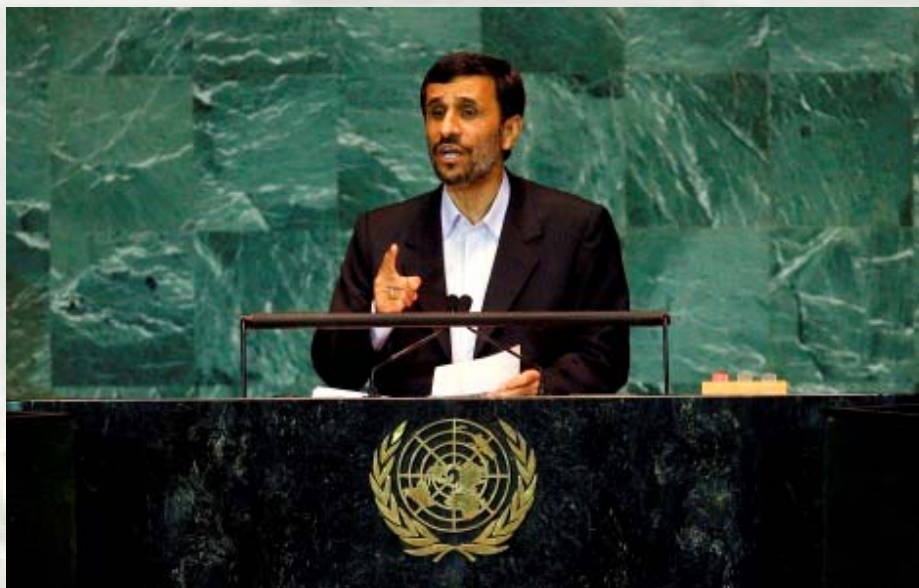
גם המצרים, המתמודדים בשנים האחרונות עם תאי טרור ממקורות שונים, מהאחים המוסלמים, דרך אל קעידה ועד החמאס והחיזבאללה, מציגים בשנים האחרונות קול ברור נגד הטרור כאמצעי העלול לערער את היציבות האזורית ונגד איראן כמקורו.

משבר הטילים בא על פתרונו

עם כל הכבוד לחזית הישראלית-ערבית, אין ספק כי ההתפתחות שהביאה לשינוי המגמה מול איראן הגיעה מהקרמלין. בתחילת ספטמבר, הודיעו האמריקנים כי הם מקפידים את תוכניתם להציב מערכת נגד טילים באירופה, לקול צהלות הרוסים. "משבר הטילים" החדש, שפרץ עם פרסום דבר התוכנית האמריקנית בינואר 2007 והביא את המתחות הבין-גושית לשיא של שני עשורים, נפתר בתואנה אמריקנית על חוסר נחיצות צבאית של המערכת.

לכל ברור כי מדובר בצעד טקטי של ממשל אובאמה, שקיווה, עם או בלי סיכום מוקדם עם הקרמלין, לראות את רוסיה מצטרפת או לחילופין מסירה את התנגדותה לצעדים מול איראן [8].

מדבדב ופוטין קיבלו את המהלך האמריקני בברכה וניכר כי הם הבינו מה התמורה המצופה מהם. עם זאת, אין זה אומר כי הם יהיו מוכנים להקריב את מערכת הקשרים ארוכת השנים בין

נשיא איראן נואם בפני העצרת הכללית - הלחץ על איראן גובר. צילום: אתר האו"ם

העיתוי בו נחשף קיומו של המתקן לא היה מקרי. כשעיני העולם נשואות לוועידה באו"ם, ומנהיגי ארה"ב, רוסיה, צרפת ומדינות אחרות שוהים בניו-יורק, נוצר הצורך להגיב לממצאים החדשים. אחמדיניג'אד בשלב זה כבר סבל מדימוי רע ביותר, והנאום אותו נשא באו"ם, על רקע זעמן של מדינות רבות על דיכוי האופוזיציה באיראן, הכחשת השואה והאימונים על ישראל, התקיים באולם כמעט ריק.

תהליך זה אמור למנוע מהאיראנים כל יכולת ריאליטית להשתמש באורניום לשימושים צבאיים [5].

על אף הסיכומים המבטיחים, היו כאלו במערב שביקשו לצנן את ההתלהבות והביעו חשש כי כשתגיע העת לתרגם את ההצהרות להסכם ממשי, תצוצנה מחלוקות חדשות. מזכירת המדינה האמריקנית, הילארי קלינטון, סיכמה באומרה: "אחשיב זאת כסימן חיובי כשנעבור ממחוות וסיכומים לפעולות ותוצאות" [6].

חזית ערבית-ישראלית אחידה

במאבק מול פרויקט הגרעין האיראני, זוכה אובאמה לתמיכה גורפת ממקור לו לא ציפה – מדינות המפרץ הפרסי, מצרים וירדן. כשפנה אובאמה בנאומו ההיסטורי לעולם המוסלמי, ניכר היה בנשיא האמריקני כי הוא מאמין שהדרך ליציבות אזורית עוברת בעידון התמיכה הגורפת שהעניק הממשל הקודם לישראל. לחץ על ירושלים יוביל, כך האמין, יחמם מחדש את הקשר בין ארה"ב למדינות הערביות הפרו-מערביות.

במהרה, נוכח אובאמה כי שגה בהערכתו הראשונית. העולם הערבי רואה בפרויקט הגרעין האיראני בפרט, ובמעורבות האיראנית במזרח התיכון

הרוסים, הצרפתים והבריטים הגיבו בתוקפנות על המצב החדש שנוצר. נשיא צרפת סרקוזי נקב בדצמבר כמועד פקיעת אולטימטום בטרם יוטלו סנקציות על איראן; נשיא רוסיה מדבדב, לראשונה מזה זמן רב, דיבר בגלוי על הטלת סנקציות נוספות; קאנצלרית גרמניה, אנגלה מרקל, הביעה דאגה מהגילוי החדש; ראש ממשלת בריטניה, גורדון בראון הביע תמיכה בסנקציות נוספות ולמעט הסינים, נראה כי נוצרה תמימות דעים בינלאומית לגבי הצורך להפעיל לחץ רב יותר על איראן [4].

גילוי המתקן והבליץ המדיני הוציאו את האיראנים, לראשונה זה זמן רב, משיווי משקלם. אחרי 4 שנים של גרירת רגליים, איומים והבטחות מסויגות אך מתוזמנות היטב, שנועדו כולן, כך נראה, להרוויח זמן, מצאו עצמם האיראנים בפני סיטואציה בלתי צפויה.

התפתחות זו, ערב תחילת השיחות הרב-צדדיות בהשתתפות שש המעצמות הגדולות ואיראן, אילצו את טהרן לבצע מחווה יוצאת דופן על מנת להקל מהלחץ. ב-1 באוקטובר, כשנפגשו הצדדים לשיחות בדרג הבכיר ביותר בין ארה"ב לאיראן מאז 1979, הפתיעו האיראנים כשהסכימו גם לפיקוח על מתקן הגרעין החדש וגם להעביר "חלק משמעותי" מהאורניום המועשר שהפיקו לתהליך המרה למוטות דלק ברוסיה ובצרפת.

אובאמה, סרקוזי ובראון - תקיפים מתמיד. צילום: הבית הלבן

הרוסים, הצרפתים והבריטים הגיבו בתוקפנות על המצב החדש שנותר. סרקוזי נקב בדצמבר כמועד פקיעת אולטימטום בטרם יוטלו סנקציות על איראן; מדבדב, לראשונה מזה זמן רב, דיבר בגלוי על הטלת סנקציות נוספות; מרקל הביעה דאגה מהגילוי החדש; גורדון בראון הביע תמיכה בסנקציות נוספות ולמעט הסינים, נראה כי נוצרה תמימות דעים בינלאומית לגבי הצורך ל יותר על איראן.

הגז הטבעי בעולם, כשהיא שנייה רק לרוסיה בקטגוריה זו. הרוסים, הפועלים להקמת קרטל עולמי של גז טבעי, זקוקים לאיראן לצידם, במיוחד בהתחשב בעובדה כי נאמנותה של קטאר, הצלע השלישית המחזיקה בשיעור משמעותי של עתודות גז, אינה מובטחת כלל.

הסכסוך המתמשך עם איראן, היה לאחד הגורמים שהשפיעו יותר מכל על עליית מחירי הנפט בשנים האחרונות, בטרם אלו צנחו בקיץ שעבר ביחד עם הכלכלה עולמית כולה. גאות במחיר הזהב השחור היטיבה בעיקר עם הארנק הרוסי, שכן רוסיה, יצרנית הנפט השנייה בגודלה בעולם אינה חברה באופ"ק ואינה מחויבת למכסות הייצור של הארגון. כל עוד היו מחירי הנפט בעולם גבוהים, היה לרוסים אינטרס רב להאריך את העימות בין איראן למערב, והם עשו זאת באמצעות התייצבות נגד הלחץ המערבי,

על אף הזמירות החדשות הנשמעות ממוסקבה, ברור כי החשיבות האסטרטגית שמייחסים הרוסים לאחיזה במפרץ הפרסי בכלל ובטהרן בפרט, לא תבטיח תמיכה רוסית גורפת לכל מהלך מערבי. דיווחים מפי בכירים לשעבר בסבא"א כאילו הרוסים היו אלו שהדליפו לאיראנים את כוונת המערב לחשוף את דבר קיומו של המתקן הגרעיני הסודי, לא זכו לאישור רשמי, אך מחזקים את האמונה הרווחת כי רוסיה תעשה כל שביכולתה על מנת לשמור על ערוץ פתוח לטהרן [11].

אותן סיבות שהביאו להתקרבות בין איראן לארה"ב בשנות ה-50, עומדות כעת במרכז היחסים בין רוסיה ואיראן. רוסיה מושקעת בפרויקטים רבים באיראן, כולל בפרויקט הגרעין ובעסקאות נשק. לאיראן חשיבות רבה בעיני הרוסים גם בשל העובדה כי בשטחה טמונות כ-15% מכלל עתודות

מוסקבה לטהרן, בוודאי לא עבור מהלך אמריקני שעשוי להחיש את קיצו של משטר האייתוללות והחלפתו במשטר פרו-מערבי.

שורה של "גילויים" מתוזמנים היטב, פתרו את הפלונטר הרוסי: תחילה הודלף לאחת מסוכנויות הידיעות דו"ח סודי של סבא"א שהצביע על היבטים צבאיים אפשריים של פרויקט הגרעין האיראני [9]. לאחר מכן, העלה אובאמה במועה"ב את הרעיון לפירוק גרעיני כלל עולמי. במקביל כמעט, נחשף דבר קיומו של המתקן הסודי באיראן.

נוכח המצב החדש שנוצר, מעטים הרימו גבה כשמדבדב, בסיום פגישה עם אובאמה באו"ם, הביע דאגה מההתפתחויות האחרונות ונכונות לשתף פעולה עם ארה"ב במאמץ "לעזור לאיראן לקבל את החלטת הנכונה" [10].

באופן שהתפרש גם כמדיניות פרו-איראנית.

המשבר הכלכלי הכה קשות ברוסיה ומדיניות הנצחת העימות בין איראן למערב הפכה ללא רלוונטית. מנגד, פעולה צבאית באיראן עשויה לפתוח עבור הרוסים אפשרויות כלכליות חדשות – עצם הפעולה תזניק את מחירי הנפט, בשל חשש השוק מירידה בהיצע העולמי, אם כתוצאה מחסימה איראנית של מיצרי הורמוז ואם כתוצאה מקיצוץ בתפוקה לאות הזדהות מצד ונצואלה. כך או אחרת, רבים מסכימים כי תקיפה באיראן ואי-הוודאות שיתלוו אליה, יותירו את המחירים ברמה גבוהה לאורך זמן.

לאחר שיתפור הערפל מהמפרץ הפרסי, תבקש איראן לשקם את עצמה. היא תזדקק לייצר נפט בקצב מוגבר לצורך השיקום, ויש להניח כי הדבר יוביל להורדת המחירים, אולם כאן תיפתח עבור הרוסים האפשרות לסייע בשיקומה של איראן, בתשלום כמובן, לנוכח העובדה כי משטר האייתוללות, אם ישרוד את התקיפה, לא יאפשר לאירופים ולאמריקנים ליטול חלק בכך.

מגבלות המטריה הסינית

במקרה של תקיפה מערבית ומאמצי שיקום לאחר מכן, אין ספק כי קריאה לעזרה תצא מטהרן גם לכיוון בייג'ין, אולי אפילו לפני הקריאה למוסקבה. סין, צרכנית הנפט השנייה בגודלה בעולם, רוכשת כבר כיום עשירית מהנפט שלה באיראן, הודות לחוזים ארוכי טווח שחתמו שתי המדינות בשנים האחרונות. נוכח העלייה הצפויה בצריכת הנפט בסין, אין ספק כי השוק האיראני יהיה מהראשונים בו תבקש סין להשלים את הפער.

מחירי נפט גבוהים מהווים צרה אמיתית עבור הסינים ומאטים את היקף צמיחת המשק. כשהשאיפה להמשיך ולגדול בקצב מהיר נגד עיניהם, כרתו הסינים בעשור האחרון בריתות עם משטרים מוקצים מחמת מיאוס במערב. סודן, בורמה וזימבבואה הם שלושה מהמשטרים האלו. שלושתם מספקים מחצבים לסין, ונהנים בתמורה מהמטריה הדיפלומטית של סין.

האיראנים בודאי בונים אף הם על הסיוע הסיני, אך הסיטואציה האיראנית בעייתית עבור הסינים. בכל המקרים שנזכרו לעיל, לא עמדה סין לבדה בפני לחץ בינלאומי מסיבי. במקרה של בורמה, הייתה זו רוסיה שהצטרפה להתנגדות לסנקציות ובמקרים של שתי המדינות האפריקניות, נראה כי חוסר העניין

אובאמה עם מדבדב - סיום משבר הטילים ירתום את הרוסים לעזור: צילום: הקרמלין

מדבדב ופוטין קיבלו את המהלך האמריקני בברכה וניכר כי הם הבינו מה התמורה המצופה מהם. עם זאת, אין זה אומר כי הם יהיו מוכנים להקריב את מערכת הקשרים ארוכת השנים בין מוסקבה לטהרן, בוודאי לא עבור מהלך אמריקני שעשוי להחיש את קיצו של משטר האייתוללות והחלפתו במשטר פרו-מערבי.

איראן גרעינית תהיה מקור לבעיות רבות גם למעצמות המערביות. אובאמה, שדיבר במהלך קמפיין הבחירות על נסיגה מלאה של הצבא האמריקני מעיראק, שינה את עמדתו, והוא מבקש כבר כיום להותיר 50,000 חיילים אמריקנים אחרי 2010 במדינה. פצצה איראנית, במיוחד נוכח החשש שתעורר במדינות המפרץ, תאלץ את הנשיא האמריקני להציב באזור דרך קבע כוח משימה אסטרטגי בעל נשק גרעיני משלו, אולי בתקווה למנוע מטורקיה, סעודיה ומצרים לחתור לפצצה משלהן. מדינות האיחוד האירופי, הנתונות בחלקן כבר כיום תחת טווח הטילים האיראני, בוודאי לא תשבנה בחיבוק ידיים נוכח האיום מהמזרח והן עשויות להצטרף לאמריקנים בנקיטת צעדים בעלי משמעות אסטרטגית צבאית בחלקו המזרחי של האיחוד.

דווקא ישראל, בעלת כיסוי של טילי החץ ויכולת גרעינית, אף אם מוכחשת ברמה הרשמית, מייצרת את ההרתעה הנחוצה מול איראן, אך העובדה כי משטר האייתוללות נתפס כיום כבעל מאפיינים משיחיים ולא רציונליים, מדירה שינה מעיני ההנהגה הישראלית. על אף החשש, ההבנה הישראלית כי האיום האיראני נתפס כמסוכן יותר בעיני מדינות האזור מאשר בעיני ישראל, מחדד את הדיון בצמרת הישראלית. ראש הממשלה נתניהו מבקש להשאיר את העניין בראש סדר היום עד להשגת פתרון. מנגד, שר הביטחון ברק ושר החוץ ליברמן מבקשים

המערבי באזור הקל על המדיניות הסינית. במקרה האיראני, עשויה סין למצוא עצמה לבד במועצת הביטחון. קשה להניח שהסינים יחרגו מדוקטרינת "ההתעצמות השקטה" שלהם לטובת האיראנים.

תרחיש הבלהות

טורקיה, סעודיה ומצרים, לא יוכלו להותיר את איראן לבדה במועדון הגרעין. לסעודים, על פי כמה דיווחים, ישנה הבנה כבר היום עם פקיסטן, שתסייע להם להשיג את הפצצה. הטורקים, הבונים כורים גרעיניים בשטחם והנחשבים למעצמה עולה במזרח התיכון, יוכלו להשיג יכולת כזו בזמן קצר יחסית. מצרים תתקשה ככל הנראה לעמוד בעלויות האדירות שמצריך פרויקט גרעיני צבאי, עד כדי סיכון של ממש ליציבותה הכלכלית והחברתית, ועל כן היא מעדיפה להימנע מהצורך בפרויקט שכזה.

איראן גרעינית במציאות בה מצרים אינה בעלת יכולת גרעינית, תכרסם במעמדה של מצרים, שתתקשה להמשיך ולהשפיע על תהליכים מדיניים במזרח התיכון. בתרחיש כזה, נראה כי דבר לא ימנע מהפלשתניים להעדיף את איראן והחמאס על פני מצרים והפתי"ח, ונכון הדבר גם לגבי לבנון והחיזבאללה.

לפני הטלת הסנקציות תיגרר עד לסוף השנה ובכך תמצב את שנת 2010 כשנת ההכרעה, לכאן או לכאן.

איראן יכולה להימנע מהלחץ הנוכחי בשני אופנים - אם תצליח לתמרן את המעצמות המערביות להסכים להסרת הסנקציות בתמורה לשיתוף פעולה מוגבל, או לחילופין אם תצליח להשיג יכולת גרעינית מוכחת בשנה הקרובה חרף הסנקציות, ישתנו כללי המשחק לחלוטין. אם יתכשל איראן, השנה הבאה תהיה לאחת הדרמטיות ביותר בתולדות משטר האייתוללות, ואולי אף לאחרונה.

הערות

1. Timeline: Iran's nuclear programme, Al Jazeera, 01/10/2009

2. שם

3. U.S. Report: Iran Stopped Nuclear Weapons Work In 2003, CNN, 03/12/2007

4. David E. Sanger and William J. Broad, "U.S. and Allies Warn Iran Over Nuclear Deception", New York Times, 25/09/2009

5. Julian Borger, "Iran agrees to open up uranium enrichment plant to inspection", Guardian, 01/10/2009

6. שם

7. Louis Charbonneau, "UAE seized N.Korea arms shipment bound for Iran", Reuters, 28/08/2009

8. תרחיש בו האמריקנים יוותרו על מערכת ההגנה מטילים בתמורה לשיתוף פעולה רוסי מול איראן הוצג לראשונה במאמר "השותפות המזרחית", בגיליון אפריל 2009 של סיקור ממוקד

9. "Watchdog's secret report: Iran can build nukes", AP, 18/09/2009

10. "Russian links Iran sanctions to US missile change", AP, 23/09/2009

11. Frederic Burnand, "Crucial Iran nuclear talks open in Geneva", swissinfo.ch, 01/10/2009

12. "Israel rethinks anti-Iran warnings", Reuters, 30/09/2009

אובאמה עם הו ג'ינטאו - המכשול האחרון בדרך ללחץ גורף על איראן. צילום: הבית הלבן

האיראנים בודאי בונים אף הם על הסיוע הסיני, אך הסיטואציה האיראנית בעייתית עבור הסינים. לעומת תמיכתם בבורמה, זימבבוואה וסודן, התייצבות סינית יחידה לצד איראן, העומדת במרכז העניין העולמי, תזמין לחץ בינלאומי כבד על בייג'ין.

בוושינגטון, נמצא ממשל הקשוב לרחשי המדינות הערביות המתונות, כמו גם לישראל. הממשל מבין את החשיבות של הסרת האיום האיראני בעיני רוב מנהיגי המזרח התיכון. הרוסים, שקיבלו סוכריה מהאמריקנים בדמות ביטול תוכנית הצבת הטילים באירופה, מעוניינים להשיב במחווה משלהם, על מנת שיוכלו לנצל בעתיד לטובתם את האמון המחודש עם ממשל אובאמה. באירופה, רוב המדינות המובילות מעוניינות בסנקציות קשות לכל הפחות על איראן. רק האיטלקים, להם אינטרסים כלכליים ענפים באיראן, מעוניינים בערוץ דיפלומטי. סין, כאמור, מצויה בדילמה קשה. נראה כי רק כאשר תשתכנע סין כי ארה"ב או ישראל עומדות לקבל החלטה על תקיפה באיראן, יסכימו בבייג'ין להטלת סנקציות מתונות על איראן.

מדינות רבות יותר מבעבר מבינות כי יש להגיע להכרעה בנושא במהרה, בשל העובדה כי באופן תיאורטי לאיראנים כבר יש פצצה, ונדרשת מהם רק החלטה – הכרעה פירושה סיום הפרשה בדומה למתווה הלובי, הטלת סנקציות קשות או תקיפה צבאית. רוב הצדדים הנוגעים בדבר מעוניינים להימנע מתקיפה ולכן מעדיפים הטלת סנקציות, להן יש את הפוטנציאל לערער את יסודות המשטר באיראן, היום יותר מתמיד.

על אף הזמירות האופטימיות שנשמעו עם תחילת השיחות הרב-צדדיות בז'נבה, נראה כי סוגיית האולטימטום הקרוב

להוריד פרופיל בסוגיה, כדי להרחיק את הפיתרון ואת הלחץ הבינלאומי מישראל למקומות אחרים. גישה זו נסמכת על ההערכה כי העולם שינה את הגישה שלו כלפי איראן, ועל כן אין לישראל עוד צורך לעמוד בחזית המאבק ולספק לאלו החפצים בכך סיבה שלא לפעול נגד איראן כביכול למען אינטרס ישראלי [12].

לקראת הכרעה

חלוף ההזדמנויות להתקפה באיראן נפתח מחדש בספטמבר 2009. בישראל מצויה ממשלה אשר הביעה נחישות לתקיפה באיראן בשעת הצורך, ונראה כי דעת הקהל מגבה אותה בנושא זה. ראש הממשלה עסק בנושא עוד בימיו באופוזיציה, כדי לקדם את הלחץ על האיראנים. שר הביטחון כיהן בתפקיד זה גם בעת התקיפה של הכור הגרעיני בסוריה, ובשנתיים האחרונות רבים הדיווחים על אימונים של הזרועות האסטרטגיות של ישראל, כחיל האוויר וחיל הים, לקראת אפשרות של תקיפה.

מצרים אף אפשרה לצוללות וסטי"לים של חיל הים לעבור בתעלת סואץ, ויש להניח כי מתקיים תיאום ביטחוני גם עם מדינות ערביות נוספות. מלחמת לבנון השנייה ומבצע עופרת יצוקה, לצד תקיפת הכור הסורי, השיבו לישראל את כוח ההרתעה, והפחיתו מהסבירות של תקיפה מצד חמאס או חיזבאללה, בתגובה לתקיפה ישראלית באיראן, עובדה העשויה להקל על החלטה ישראלית.

האיחוד המאוחד

אלון לוי ויובל בוסתן

ב-2 באוקטובר, 20 חודשים לאחר ההכרזה על אמנת ליסבון ו-16 חודשים לאחר המפלה במשאל העם הראשון באירלנד, הביעו כשני שלישים מהאירים תמיכה באמנת ליסבון במשאל עם שני בנושא. כעת, כשהאיחוד עומד בפני שדרוג תהליכי קבלת ההחלטות בו והמשבר הכלכלי נבלם ברוב המדינות, תתפנה אירופה להתמודד עם הבעיות המהותיות המאיימות על עתידה.

האמנה, כחוקה האירופית הגנוזה לפנייה, נועדה לשפר את תהליכי קבלת ההחלטות באיחוד. שלושה הסעיפים המשמעותיים ביותר שלה כוללים יצירת תפקיד חדש – נשיא האיחוד האירופי, שייבחר על ידי מנהיגי חברות האיחוד, נציב במשרה מלאה לניהול משרד החוץ של האיחוד, ושינוי באופן קבלת ההחלטות המסורבל להחריד באיחוד, כך שלא תידרש עוד תמיכה פה אחד.

כהפיקת לקחים מהכישלון באישור החוקה האירופית, שנדחתה במשאל עם בצרפת ובהולנד ב-2005, החליטו מנהיגי האיחוד שלא להעמיד את האמנה למשאל עם, אלא לאשר אותה בפרלמנטים הלאומיים בלבד. אירלנד הייתה היחידה שחוקתה דרשה משאל עם לאישור השינויים המוצעים באמנת ליסבון.

עד משאל העם האירי, הספיקו כבר 24 מ-27 מדינות האיחוד להפקיד במשרדי האיחוד את הסכמתן הרשמית לקבל את האמנה. האחרונה הייתה גרמניה, שהתעכבה בנושא חודשים ארוכים עד שביט המשפט לחוקה פסק כי האמנה אינה סותרת את החוקה הקיימת. מאז, לא אצה לגרמנים הדרך להפקיד את האישור הסופי, נוכח ההמתנה למשאל העם באירלנד.

בסופו של דבר, לחצה הקאנצלרית מרקל על אישור סופי של האמנה עוד לפני הבחירות הכלליות שנערכו בסוף ספטמבר. האמנה זכתה לתמיכה גורפת - בבית התחתון היא התקבלה ברוב של 446 תומכים מול 46 מתנגדים ובבית העליון היא התקבלה פה אחד – וגרמניה הפקידה את האישור [1].

אירלנד, כאמור הייתה מדינת המפתח. פעם אחת בעבר, כבר גרמו האירים לדפיקות לב מואצות באיחוד, כשדחו ב-2001 את אמנת ניס, שהציעה אז רפורמות מבניות באיחוד הכהנה להצטרפות 10 חברות חדשות ב-2004. גם אז התעוררו שם מאוחר ובמשאל עם שני כעבור שנה, אישרו את האמנה.

נשיא פולין, לך קצ'ינסקי, הצהיר ערב משאל העם כי אם האירים יאמצו את האמנה, הוא יאשר אותה "זמן קצר לאחר מכן" [3]. מי שמסתמן כמכשול האחרון בדרך לאישור האמנה הוא ראש הממשלה הציכי, יאן פישר, שממשיך בניסיונות לגרור רגליים על אף שהפרלמנט הציכי אישר את האמנה כבר במאי. בניסיון לסיים את העניין במהירות, הזמין ראש ממשלת שבדיה, פרדריק ריינפלדט, המכהן כנשיא התורן של האיחוד האירופי, את עמיתו הציכי ואת נשיא הנציבות האירופית, ג'וזה מנואל ברוסו, לפסגה משולשת במטה האיחוד בבריסל ב-7 באוקטובר [4].

לאחר אישור התוצאות במשאל

עם, נותרו סבב אישורים רשמיים

בפרלמנט בטרם תכריז אירלנד

רשמית על אישור אמנת ליסבון.

לאחריה, תחסרנה שתי חתימות,

של פולין וצ'כיה, על מנת להשלים

את אישורן של 27 מדינות

האיחוד.

בריטניה נכנסת לשנת בחירות

מי שעוד לא קיבלו בשמחה את תוצאות משאל העם אלו חברי המפלגה השמרנית בבריטניה, המתנגדים בגלוי לאמנה. כעת, עם כניסתה הצפויה לתוקף עשוי מנהיג המפלגה, דיוויד קמרון, לעמוד למבחן אמיתי, נוכח הבטחתו לערוך משאל עם בנושא גם בבריטניה, מיד עם היבחרו לראשות הממשלה.

תאריך מדויק לבחירות עדיין אין, אך הן חייבות להיערך עד יוני 2010. במילים אחרות, הבריטים נכנסו זה מכבר לשנת בחירות על כל המשתמע מכך ונראה כי מי שציפה למערכת בחירות רדומה וניצחון סוחף וברור של השמרנים, עשוי להיות מופתע.

מפלגת הלייבור נמצאת בשלטון מאז 1997. מי שהוביל אותה לשלטון ולניצחון בשלוש מערכות בחירות רצופות היה טוני בלייר, שהחל כמנהיג מרענן ומוערך אך "נשרף" בדעת הקהל הבריטית בעקבות ההסתבכות בעיראק, שהפכה אותו למטרה המרכזית לצד הנשיא בוש.

התמיכה בבלייר נשחקה בהדרגה והסקרים עברו להצביע על יתרון לשמרנים באופן עקבי, החל באמצע 2006. במקביל, הלך וגבר הלחץ על בלייר מתוך הלייבור, לפנות את הבמה לסגנו, גורדון

המקרה הפעם אינו שונה בהרבה מהזווית האירית. גם הפעם, ניסו מתנגדי ההצעה האירו-סקפטים למתג את ההתנגדות לאמנה כהתנגדות לממשלה וכפגיעה בעצמאותה של אירלנד. בפעם הקודמת, הכעס על הממשלה חיזק את המתנגדים שרשמו ניצחון מפתיע.

הגורם המרכזי שהשתנה מאז הפעם הקודמת הוא כמובן המשבר הכלכלי, שלא פסח על אירלנד. הממשלה האירית פעלה לשווק את אמנת ליסבון כאמצעי להידוק האינטגרציה הכלכלית עם שאר מדינות האיחוד, לטובתה של כלכלת אירלנד. כך, ככל שהחל המשבר והחריף, כך עלתה התמיכה באמנה בסקרי דעת קהל. כל תוצאה מלבד ניצחון הייתה בגדר סנסציה ומכה אנושה לעתיד האיחוד.

בפועל, הביעו כשני שלישים מהמצביעים תמיכה בקבלת האמנה. ב-41 מתוך 43 מחוזות בחירה השיגו התומכים רוב, לעומת 10 מחוזות בלבד במשאל העם הקודם. ראש ממשלת אירלנד, בריאן קוואן, שבקושי השלים חודש בתפקידו כשנערך המשאל הקודם, וסבל מאז מצניחה בשיעורי התמיכה בו על רקע המשבר הכלכלי, ינסה למנף את ההצלחה לחיזוק מעמדו. עוד לפני פרסום התוצאות הרשמיות, הוא כבר הזדרז להכריז על ניצחון התומכים: "אנחנו עומדים עם אירופה כשכולנו מבקשים להתקדם ביחד... אנחנו עושים את זה מתוך ידיעה שאנו הזקים וטובים יותר ביחד" [2].

לאחר אישור התוצאות במשאל עם, נותרו סבב אישורים רשמיים בפרלמנט בטרם תכריז אירלנד רשמית על אישור אמנת ליסבון. לאחריה, תחסרנה שתי חתימות, של פולין וצ'כיה, על מנת להשלים את אישורן של 27 מדינות האיחוד. שתי האחרונות השלימו את האישורים בפרלמנט כבר לפני חודשים ארוכים, אך מנהיגי שתי המדינות, הנמנים על מחנה האירו-סקפטיים, סירבו להעניק את אישורם הסופי לאמנה בטרם תיפתר הסוגיה האירית.

האמנה קובעת, כי נשיא האיחוד האירופי יהיה אדם שמנהיג כיום או הנהיג בעבר את אחת ממדינות האיחוד. הוא ייבחר בהצבעה בין מנהיגי 27 המדינות לכהונה בת שנתיים וחצי, אותה ניתן יהיה להאריך בכהונה נוספת. סמכויותיו של הנשיא מתוארות באופן כללי, וניכר כי האדם הראשון בתפקיד יעצב במידה רבה את האופן שבו ייראה המשרד החדש.

המועמד המוביל לתפקיד מזה זמן הוא קודמו של בראון כראש ממשלת בריטניה, טוני בלייר. בלייר, שסרב להצעה מיד לאחר פרישתו מראשות ממשלת בריטניה, התרצה עם התקדמות תהליך אישור האמנה. בינואר 2008, הוא הופיע בכנס תומכים של נשיא צרפת סרקוזי, והכריז בצרפתית שוטפת על מועמדותו לתפקיד: "מהותה של אירופה אינה שאלה של שמאל או ימין, אלא של עתיד ועבר, של עוצמה או חולשה" [8].

בלייר זוכה לתמיכתם של מנהיגי צרפת, איטליה, הולנד וכמובן בריטניה. אנגלה מרקל, שבמשך זמן רב התנגדה למועמדותו של בלייר בתואנה כי ראוי שהנשיא יגיע ממדינה שאימצה את האירו, ריככה את התנגדותה לרעיון מאז פרץ המשבר הכלכלי, וכיום נראה כי לא תתנגד למינויו של בלייר. עם זאת, היא עדיין לא הכריזה על תמיכה רשמית וזו כמובן תהיה משמעותית לכל מועמד. שתי מדינות עליון לא יוכל בלייר לבנות הן ספרד ושבדיה, שמנהיגיהן התבטאו אין ספור פעמים נגד בלייר.

מועמדים אחרים שהוזכרו הם ראש ממשלת אירלנד לשעבר, ברטי אהרן, ראש ממשלת לוקסמבורג המכהן, ז'אן-קלוד ג'ונקר ומרקל עצמה. בלייר הוא כאמור המועמד המוביל, והוא עשוי להיבחר כבר בוועידת מנהיגי האיחוד שתתקיים ב-29 באוקטובר, אם תאושר האמנה לפני כן. בין אם בלייר ובין אם אחר ייבחר, מרתק יהיה לבחון כיצד יצליח הנשיא החדש להתנהל מול מנהיגי מדינות האיחוד ובפרט מנהיגי המדינות הגדולות – גורדון בראון, ניקולא סרקוזי ואנגלה מרקל.

אנגלה המנהיגה

בגרמניה, נערכו בסוף ספטמבר בחירות כלליות, שהבטיחו כהונה נוספת לקאנצלרית מרקל. התמיכה במפלגה השמרנית שלה ירדה ב-1.5%, אך היא עדיין זכתה לתמיכה של יותר משליש מהמצביעים. הנפגעת העיקרית של הבחירות היא המפלגה הסוציאל-דמוקרטית, שאיבדה כשליש מתומכיה בהשוואה לבחירות הקודמות ולא הצליחה להתקרב למפלגה השמרנית. מי שנהנתה מהירידה בכוחם של הסוציאל-

גורדון בראון - האם יפתיע ויזכה בכהונה נוספת? צילום: הפורום הכלכלי העולמי

בניגוד לכרסום בתמיכה בממשלה בכל מדינות העולם כתוצאה מהמשבר הכלכלי, בבריטניה הרוויח גורדון בראון מהיותו שר אוצר מוערך לשעבר. השמרנים המשיכו להוליך את הסקרים בבטחה, אך בשיא חודשי המשבר הצטמצם הפער לפחות מ-10%.

לאחר מכן, היה חד, התפאר בהישגים שהשיגו ממשלות הלייבור ב-12 השנים האחרונות והתעצבן על שאלות אישיות שלא נגעו "למסר", כלשונו.

בשלב מסוים הפתיע בראון כשרמז שיהיה מוכן לערוך משאל עם משלו, בנוגע לעצמאותה של סקוטלנד, אך "רק ברגע שיסתיים המיתון" [7]. בעקבות וועידת הלייבור צומצם הפער ל-7% בלבד, אך עלה שוב כעבור מספר ימים והתייצב בשורה של סקרים על 12%, שיפור מהחודשים האחרונים אך עדיין פער קשה לגישור.

פחות משנה לבחירות, ועל אף ההתעוררות בלייבור, ברור כי רק אירועים יוצאי דופן יותירו את הלייבור בשלטון לכהונה נוספת. אם נגזר על המפלגה לפנות את השלטון, נראה כי יוכלו שם להתנחם בעובדה כי הנשיא הראשון של האיחוד האירופי עשוי בהחלט להיות בשר מבשרם – טוני בלייר.

הנשיא האירופי הראשון

כניסתה לתוקף של אמנת ליסבון, אם כן, קרובה מתמיד. מטבע הדברים, איוש משרות נשיא האיחוד האירופי והאחראי על מדיניות החוץ של האיחוד, שיכהן גם כסגן הנשיא, צפויים להוות את מרכז העניין בתקופה הקרובה, עם העיסוק הגובר ביישום האמנה.

בראון. זה ירש את בלייר רשמית ביוני 2007. דעת הקהל שבה ונטתה לכיוון הלייבור, ובראון כמעט והתפתה להכריז על בחירות מוקדמות על מנת לזכות במנדט מחודש מהציבור, אך לבסוף החליט שלא [5].

מאז ההחלטה, באוקטובר 2007, חלה צניחה דרמטית בכוחו של הלייבור בסקרים. השמרנים לא שמטו את ההובלה מאז ואף הצליחו להגיע ליתרון של יותר מ-20% ערב פריצת המשבר הכלכלי בקיץ שעבר. בניגוד לכרסום בתמיכה בממשלה בכל מדינות העולם כתוצאה מהמשבר הכלכלי, בבריטניה הרוויח גורדון בראון מהיותו שר אוצר מוערך לשעבר. השמרנים המשיכו להוליך את הסקרים בבטחה, אך בשיא חודשי המשבר הצטמצם הפער לפחות מ-10%.

בחודשים הראשונים של השנה התרבו בבריטניה דיווחים על שחיתות ממשלתית, והתמיכה בלייבור צנחה שוב. לשיא השפל הגיע הלייבור בחודש יוני, עם שתי מפלות צורבות בבחירות המקומיות בבריטניה ובבחירות לפרלמנט האירופי. מאז ועד החודש שעבר הובילו השמרנים בפער שנע בין 15% ל-18%.

בסוף ספטמבר, ערכה מפלגת הלייבור את הוועידה השנתית שלה, שהייתה הפעם אירוע הפתיחה למערכת הבחירות. גורדון בראון הופיע לוחמני מתמיד והגדיר את הבחירות הקרובות "המכריעות ביותר מזה דור" [6]. בנאומו ובראיונות שהעניק

דמוקרטים זו המפלגה הליברלית, שהתבססה כמפלגה השלישית בגודלה עם 15% תמיכה.

תוצאות הבחירות מעידות כי הציבור הגרמני הביע אמון במנהיגותה של הקאנצלרית, והוא מעדיף יותר את עמדותיה על מדיניות הפשרה שאפיינה את ממשלת האחדות.

תבוסתם של הסוציאל-דמוקרטים והתחזקות הליברלים, יאפשרו למרקל לקדם ביתר קלות את המדיניות שלה ליציאה מהמיתון, כשזו תוכל להחליף את "הקואליציה הגדולה" שהתקיימה בארבע השנים האחרונות עם הסוציאל-דמוקרטים, בקואליציית מרכז-ימין יציבה שתכלול למעלה מ-53% ממושב הפרלמנט.

הדומיננטיות של מרקל אמורה לבוא לידי ביטוי גם בעיצוב מדיניות החוץ של הקואליציה החדשה, שתהיה גם היא קרובה יותר לעמדותיה השמרניות והפרו-אירופיות של מרקל מאשר לסוציאליזם ולחלקים האירו-סקפטים של המערכת הפוליטית בגרמניה. האתגר הראשון של מרקל יהיה לנסח עקרונות משותפים עם המפלגה הליברלית, שמנהיגה, גוידו ווסטרוול עשוי להתמנות לשר החוץ.

ווסטרוול תומך במרבית עמדותיה של מרקל באשר להידוק הקשרים עם האיחוד האירופי והמשך ההשתתפות הגרמנית במלחמה באפגניסטן. עם זאת, הוא עשוי להפגין עמדות נחרצות יותר נוכח הפרות זכויות אדם, בעיקר מצד רוסיה וסין, וגם נגד המשך הצבתם של 20 ראשי נפץ גרעיניים אמריקנים בגרמניה,

זכר לעידן המלחמה הקרה [9].

הקואליציה החדשה של גרמניה, אם כן, תשחרר את מרקל "מהכלוב הסוציאל-דמוקרטי", כפי שמכנים זאת שם. ותהיה חופשית יותר לקדם את שיתוף הפעולה בין חברות האיחוד על רקע כניסתה הקרובה לתוקף של אמנת ליסבון. בהקשר הזה, נראה כי תוצאות הבחירות יאפשרו לבסס את הציר מרקל-סרקוזי במרכז הנהגת האיחוד, לצד הנשיא החדש.

מי שלא קיבלו בשמחה את ניצחונה של מרקל, אלו הטורקים. מרקל, ביחד עם סרקוזי, מובילים את הקו המתנגד לקבלתה של טורקיה כחברה מלאה. במקום זאת, תנסה מרקל לקדם חלופה של "שותפה מועדפת" לאנקרה, שם לא

המועמד המוביל לתפקיד מזה זמן הוא קודמו של בראון כראש ממשלת בריטניה, טוני בלייר. בלייר, שסרב להצעה מיד לאחר פרישתו מראשות ממשלת בריטניה, התרצה עם התקדמות תהליך אישור האמנה. בינואר 2008, הוא הופיע בכנס תומכים של נשיא צרפת סרקוזי, והכריז בצרפתית שוטפת על מועמדותו לתפקיד: "מהותה של אירופה אינה שאלה של שמאל או ימין, אלא של עתיד ועבר, של עוצמה או חולשה".

טוני בלייר - הנשיא הראשון של האיחוד האירופי? צילום: הפורום הכלכלי העולמי

גוויידו ווסטרוול - שר החוץ הבא של גרמניה? צילום: cgaa, ויקיפדיה

אחד הנושאים הראשונים שיעסיקו את מנהיגי האיחוד בחודשים הקרובים הוא מצבה של ספרד, שנפגעה באופן הקשה ביותר מהמשבר הכלכלי. החרפת המגמה השלישית הביאה את קרן המטבע, באופן לא אופייני, להוציא בתחילת אוקטובר הודעת אזהרה על מצב המשק הספרדי, ובה לא מעט ביקורת הממשלה, שהימנעותה מרפורמות מעכבת את ההתאוששות, לדעת כל מומחי הקרן [10].

ספאטרו עומד למבחן

ראש ממשלת ספרד, חוזה לואיס ספאטרו, יגיע לביקור ראשון בבית הלבן, ב-13 באוקטובר. ספאטרו הפך מוקצה מחמת מיאוס בתקופת הממשל הקודם, לאחר שהסיג את הכוחות הספרדיים מעיראק מיד לאחר היבחרו, במרץ 2004. אך כמו במקרים רבים נוספים, גם ביחסי ארה"ב-ספרד מורגש שינוי מאז כניסתו של אובאמה לבית הלבן.

שני המנהיגים נפגשו כבר בחודש אפריל, בפסגה משותפת לאובאמה ולכל מנהיגי האיחוד. כבר אז התחייבו לפתוח דף חדש ביחסי שתי המדינות. ספאטרו, המנהיג המערבי היחיד שבוש לא הזמין לבית הלבן, יזכה כאמור לביקור רשמי ראשון במהלך החודש, חמש וחצי שנים לאחר שנבחר.

ההתקרבות לספרד הינה חלק ממדיניות אובאמה לשים דגש על חברות נאט"ו במסגרת שאיפתו-דרישתו משאר החברות להגדיל את השתתפותן במלחמה באפגניסטן. ברוח זו, הכריז ספאטרו בספטמבר על משלוח של 220 חיילים נוספים לאפגניסטן, תגבור שיביא את מספר החיילים הספרדיים בזירה ל-1,000 [11].

בשולי אותו מפגש, אגב, פרץ מיני-משבר דיפלומטי, כאשר אתרי האינטרנט הרשמיים של הבית הלבן ומחלקת המדינה פרסמו תמונה משותפת של ספאטרו, אשתו ושתי בנותיו עם בני הזוג אובאמה. הייתה זו הפעם הראשונה שבנותיו של ראש הממשלה הספרדי הופיעו בצילום רשמי, שכן הצגת הילדים אסורה על פי החוק הספרדי. במחלקת המדינה הזדרזו להסיר את התמונה, בעוד אמצעי התקשורת השמרניים בספרד קפצו על המציאה והציגו את התמונה, אך טשטשו את פניהן של שתי הבנות.

בפגישה עם אובאמה באוקטובר. צפוי ראש ממשלת ספרד להעלות את המשבר הכלכלי, שפגע בספרד באופן הקשה ביותר בעולם המערבי. בעוד שיעור

ווסטרוול תומך במרבית עמדותיה של מרקל באשר להידוק הקשרים עם האיחוד האירופי והמשך ההשתתפות הגרמנית במלחמה באפגניסטן. עם זאת, הוא עשוי להפגין עמדות נחרצות יותר נוכח הפרות זכויות אדם, בעיקר מצד רוסיה וסין, וגם נגד המשך הצבתם של 20 ראשי נפץ גרעיניים אמריקנים בגרמניה, זכר למלחמה הקרה.

יותר, הפסידה ספרד את ההתמודדות על אירוח אולימפיאדת 2016 לברזיל, אירוח שהיה נותן תנופה לכלכלת מדריד הברירה כבר בזמן הקרוב.

ספרד תהפוך במחצית הראשונה של 2010 לנשיאת האיחוד התורנית. לנוכח האימוץ הצפוי של החוקה האירופית, והניסיון לבחור נשיא קבוע לאיחוד, ספרד עשויה להיות המדינה האחרונה שנושאת בתפקיד. ספאטרו, בראיון לניוזוויק ב-19 בספטמבר, הגדיר שלושה יעדים עבורו בתפקיד זה: מאבק במשבר הכלכלי באירופה, יישום בפועל של הנגזרות מהסכם ליסבון וקשירת קשרים הדוקים יותר עם רוסיה, אמריקה הלטינית והמזרח התיכון [15].

על אף המצב הכלכלי הקשה, החליט ספאטרו לפני כשבועיים, בצעד שעורר מחלוקת בספרד, למחוק לבוליביה חוב בסך 87 מיליון דולר. אמנם מדובר בסכום סמלי לכלכלה שהתוצר שלה גדול מ-1.5 טריליון דולר, אך בתקופה של משבר כלכלי חריף כל כך, מחוות למדינות אחרות לא מתקבלות בעין יפה [16].

המשבר הכלכלי כבר הביא את ספאטרו לפנות לראשונה לכיוון של העלאת מיסים דרמטית, וספק אם הדברים יעצרו שם. לא מן הנמנע כי ספרד תאלץ לבקש סיוע כלכלי בקרוב, מארה"ב או מאחד מהמוסדות הפיננסיים הבינלאומיים. אם

האבטלה הממוצע ב-27 מדינות האיחוד הגיע באוגוסט ל-9.1% ול-9.6% ב-16 המדינות שאימצו את האירו, בספרד הגיע שיעור הבלתי מועסקים ל-18.9%. לא מעט תחזיות חוזות כי שיעור זה יחצה בקרוב את רף ה-20%. פילוח של הנתונים מעלה תמונה קשה אף יותר בקרב אוכלוסיות מפתח – 19.4% מהנשים מובטלות לעומת 18.5% מהגברים. בקרב הצעירים מתחת לגיל 25 מתקבלת התמונה הקודרת ביותר – 39.2% מהם בלתי מועסקים. גם כאן, השיעור הספרדי יותר מכפול מהממוצע באיחוד [12].

ספאטרו זוכה לביקורת רבה בארצו על מדיניותו הכלכלית, שלא מצליחה לאושש את המשק כבר חודשים ארוכים. בסוף ספטמבר, הציגה ממשלתו של ספאטרו, הצעת תקציב חסרת תקדים כמעט לממשלה סוציאליסטית, הכוללת העלות מיסים דרמטיות לכל שכבות האוכלוסייה. צעד דרסטי זה נועד להגדיל את הכנסות המדינה ממיסים ב-11 מיליארד אירו, וזאת כחלק ממאמץ להשתלט על הגרעון, שצפוי להסתכם השנה ב-8.1%, כמעט פי שלושה מתקנות האיחוד [13].

תקוות הממשלה הספרדית לעליה בהכנסות מתיירות כתוצאה מירידות המחירים התבדו, כשהתברר כי מספר התיירים המגיעים לספרד צפוי לרדת השנה ב-10% [14]. גם בטווח הארוך

15. Mike Elkin, "Jos? Luis Zapatero: Europe's Next President", Newsweek, 19/09/2009

16. "Spain Drops Bolivia's Debt", VOA News, 15/09/2009

17. "Opinion poll in Spain shows support for Spanish Government", Euroresidents.com, 30/01/2009

18. "Spanish government approves controversial abortion reforms", AFP, 26/09/2009

הערות

1. "Germany close to approving Lisbon Treaty", UPI, 09/09/2009

2. Glen Oglaza, "Ireland Votes Yes In EU Treaty Referendum", Sky News, 03/10/2009

3. "Lisbon Treaty hinges on Irish referendum: Polish president", Xinhua, 16/09/2009

4. "EU's Reinfeldt To Meet Barroso, Czech PM Over Lisbon Treaty", Reuters, 03/10/2009

5. כל נתוני הסקרים מצוטטים אצל http://en.wikipedia.org/wiki/Opinion_polling_in_the_next_United_Kingdom_general_election

6. "Gordon Brown: Britain faces 'biggest choice for a generation'", Telegraph, 29/09/2009

7. Simon Johnson, "Gordon Brown hints at U-turn over Scottish independence referendum", Telegraph, 30/09/2009

8. Dan Bielfsky, "Sarkozy and Brown push Blair for EU presidency", International Herald Tribune, 19/10/2007; Alex Duval Smith, "Blair kicks off campaign to become EU President", The Observer, 13/01/2008

9. Kate Connolly, "German election: Guido Westerwelle sets sights on foreign ministry", Guardian, 28/09/2009

10. "IMF issues warning on Spain's economy", AFP, 03/10/2009

11. "Spanish PM to meet Obama on October 13: minister", AFP, 18/09/2009

12. כל הנתונים מתבססים על דו"ח 139/2009 של לשכת הסטטיסטיקה של האיחוד האירופי מיום 01/10/2009

13. "Spain looks to higher taxes to rein in deficit", AFP, 26/09/2009

14. Judy Macinnes, "Spain tourist arrivals to drop 10 pct in 2009", Reuters, 25/07/2009

הכלכלה הספרדית לא תצליח, כאשר הכלכלות באיחוד, להתייצב במהלך 2010, עשויה זו להיות תחילת הסוף עבור ראש הממשלה הסוציאליסטי.

בחודש ינואר, עוד היה מצבו של ספאטרו בסקרים משביע רצון מבחינתו. מפלגת האופוזיציה איבדה מהפופולאריות שלה בשל פרשיית ריגול פוליטי שנחשפה, באותם ימים ניהלה ישראל מלחמה בעזה, והציבור הספרדי בעל הנטייה הפרו-פלשתינית, חיזק את ספאטרו בסקרים [17].

אולם המשך המשבר הכלכלי והחרפתו, החלישו את ספאטרו בסקרים והרחיבו את ההתנגדות למדיניותו לשאר התחומים. כך לדוגמא, היא הוויכוח שנסב בספרד סביב סוגיית ההפלות. החוק הספרדי מ-1985, מאפשר הפלות רק במקרים מיוחדים כגון הריון כתוצאה מאונס. בסוף ספטמבר, אישר הקבינט הספרדי להביא לחקיקה רפורמה בחוק, אשר מעוררת ויכוח סוער ביותר בספרד. במסגרת הרפורמה, תוכלנה נערות בנות 16 לעבור הפלה בחינם, ללא קשר לסיבה, עד השבוע ה-14 להריון ובמידה ויש סכנה ליולדת או שלעובר יש מום, עד השבוע ה-22. בספרד הקתולית ישנה התנגדות רבה למהלך הממשלתי. במחנה השמרני ההתנגדות לחוק רבה וגם בקרב הסוציאליסטים, בסיס הכוח של ספאטרו, הביעו 56% התנגדות לנושא [18].

אירופה אירופה

המשבר הכלכלי הורגש היטב באירופה, והאבטלה באיחוד מתקרבת אל 10%. למרות זאת, ניכר כי כמו במקומות אחרים, גם במרבית מדינות האיחוד המפולת נבלמה וכעת מגיע שלב הבניה מחדש והעלייה.

בלימת הנפילה גם מעלה מחדש את הבעיות המהותיות הניצבות בפני האיחוד האירופי כבר מספר שנים – האטה כללית בצמיחה עוד לפני המשבר, הזדקנות האוכלוסייה, העלייה במספרם של המהגרים והתבדלותם מהאוכלוסייה הוותיקה וכיו"ב.

כניסתה לתוקף של אמנת ליסבון תשפר את תהליכי קבלת ההחלטות באיחוד, ובחירתו של נשיא אמורה להדק את שיתוף הפעולה בין מנהיגי המדינות גם ביניהן וגם כלפי שאר העולם. עם זאת, יש לזכור כי שיתוף פעולה הוא אמצעי ולא מטרה. כיצד יצליחו באיחוד להתמודד עם הקשיים הדמוגרפים והכלכליים, זאת נותר לראות.

מערבולת בהונדורס

אלון לוי ויובל בוסתן

הדחתו וגירושו מהמדינה של נשיא הונדורס, מנואל זלאייה, בעוון פשעים נגד החוקה, הטילה ביקורת בינלאומית רבה על ממשלת הונדורס, הצבא ובית המשפט העליון שלה, בצעד שנתפס כהדחה של נשיא שנבחר בצורה דמוקרטית וללא סיבה. הממשלה הזמנית הטוענת כי פעלה מתוקף החוקה, מצאה עצמה מבודדת בעולם. שיבתו החשאית של זלאייה להונדורס, עוררה מחדש את המערבולת הפנימית, וכעת מחפשת הונדורס אחר מוצא מהסבך.

ציאבו. זלאייה סיפר לו כי ציוד אלקטרוני שמוקם על גגו של בניין הסמוך לשגרירות, נתפס על ידי אנשיו והובא לשגרירות. בדיקה של המספר הסידורי של המכשיר, כך על פי אתרים אלה, העלתה כי הוא יוצר בישראל ונטען כי הוא מסוגל לפגוע בתקשורת של השגרירות [5]. בין אם אחד משני הסיפורים נכון ובין אם לאו, אין ספק שתומכיו של זלאייה משוכנעים כי ישראל מעורבת עמוק במתרחש, והדבר מחזק את הטון האנטישמי בסיפור.

בוונצואלה חשים היהודים כבר שנים את נחת זרועה של האנטישמיות. ציאבו בנאומיו רמז לא אחת לקונספירציה יהודית עולמית, ודבריו לחלו לרחוב – פשיטה משטרתית על בנייני הקהילה בתואנה שיש שם נשק, חילול בית כנסת ועוד. ציאבו וידידו איבו מוראלס מבוליביה, אף ניתקו סופית את יחסי ארצם עם ישראל לאחר עופרת יצוקה, לאחר שב-2006 על רקע מלחמת לבנון השנייה, גרשה ונצואלה את השגריר הישראלי.

כיום, הקהילה היהודית הקטנה בהונדורס, המונה כ-100 משפחות מתוך אוכלוסייה של 8 מיליון בני אדם, מצויה במצוקה. עמדתה של ישראל בנוגע למשבר היא עמומה. דובר משרד החוץ הוציא הודעה ב-19 באוגוסט, בה שלל את הטענה כאילו ישראל מייצגת את האינטרסים של הונדורס בארגנטינה או בכל מקום אחר, לאחר שנטען כנגד ישראל כי שגריריה מייצגים את הונדורס כיום. על פי משרד החוץ, ישראל אינה נוקטת כל צעד של מעורבות, כדי לאפשר לצדדים להגיע לפתרון בעצמם.

שיבתו של זלאייה להונדורס, הביאה את הממשלה להטיל עוצר בחלקים נרחבים של המדינה, כולל סגירת הגבולות והנמלים. באופן טבעי, נכנסה הכלכלה המקומית לשיתוק, אולם היא לא הכלכלה היחידה הסובלת מהמציאות הפוליטית – גוואטמלה, קוסטה ריקה ואל-סלבדור, שכנותיה של הונדורס נפגעות גם כן – מאות משאיות

הקו הקולני שלו משקף עמדה של בכירים באמריקה הלטינית – מנהיגי הציר הלטיני האנטי-אמריקני, כגון הוגו ציאבו מוונצואלה ודניאל אורטגה מניקרגואה, וכמובן נשיא הונדורס לשעבר זלאייה, רואים בישראל גרורה אמריקנית מסוכנת בעלת יכולת השפעה בכל רחבי העולם [3].

אנטישמיות לטינית

אלנר אמר את שאמר, לאחר שזלאייה עצמו טען בראיון לעיתון אמריקני, כי בעודו מסתתר בשגרירות ברזיל, הוא נתון להטרדות חיצוניות על ידי שכירי חרב ישראלים. בין הטרדות מהן סובל זלאייה לטענתו: חשיפה לקרינה רדיו-אקטיבית ושימוש בגז בלתי מזוהה [4].

מקור אפשרי אחר לטענה הזאת, מסתתר בסיפור המופץ באינטרנט, אשר בא להכחיש את הטענה הראשונית המיוחסת לזלאייה: לאחר שזלאייה הגיע לשגרירות ברזיל, הוא התקשר לנשיא ונצואלה

"לפעמים אני שואל את עצמי, אם היטלר לא צדק, כשרצה למחות את כל הגזע הזה (היהודים, א.ל. וי.ב.) בשואה המפורסמת, מאחר ואם ישנה אומה המזיקה למדינה הזאת, זה היהודים, הישראלים..."

הציטוט הזה לא נאמר על ידי נשיא איראן מחמוד אחמדינז'אד, או על ידי דובר מאחת המדינות שאינן מקיימות יחסים עם ישראל במזרח התיכון. דיוויד רומרו אלנר, הוא שדר רדיו בהונדורס, שבעבר היה אחד מבכירי המפלגה הרדיקלית בארצו. הוא ישב בעבר בכלא בעוון אונס בתו, אולם כיום הוא זוכה לפופולאריות כשדר רדיו. אלנר מזוהה עם הנשיא המודח של הונדורס, מנואל זלאייה, ופועל בכל כוחו כדי להשיבו לכס השלטון [1]. הוא סולק מהרדיו בעקבות ההתבטאות שלו, למרות שהתנצל וכינה את האמירות שלו "אמירות מטופשות שנאמרו בזמן כעסי". הוא הוסיף כי סבו היה יהודי שברח מציכוסלובקיה לפני השואה [2].

זלאייה, הודח לפני שלושה חודשים, לאחר שביקש לבצע שינויים בחוקה, שינויים שביטל המשפט העליון פסק פעם אחר פעם כי אינם חוקתיים. לאחר שהתעלם מצווים של בית המשפט העליון, נשלח כוח צבאי לביתו כדי לגרש אותו מהונדורס. מאז חזר זלאייה להונדורס, ומאז ה-21 בספטמבר הוא מתגורר בשגרירות ברזיל, המעניקה לו חסות מפני כוחות הממשלה, הצרים על השגרירות. אלנר משמיע את הדברים באופן בוטה ואנטישמי, אולם

זלאייה עם נשיא ברזיל דה סילבה - קיבל הגנה בשגרירות. צילום: אייג'נסיה ברזיל

זלאייה, הודח לפני שלושה חודשים, לאחר שביקש לבצע שינויים בחוקה. מאז חזר זלאייה להונדורס, ומאז ה-21 בספטמבר הוא מתגורר בשגרירות ברזיל, המעניקה לו חסות מפני כוחות הממשלה.

מפגינים נגד זלאייה - האם סגנו יזכה לתמיכה בבחירות? צילום: צ'יפופ, פליקר

עמוסות סחורה שמקורן ממדינות אלה ואשר היו צריכות לעבור דרך הונדורס, תקועות בגבול, והכלכלות מפסידות מיליוני דולרים מדי יום.

גוואטמלה לבדה, העריכה את הנזק בשמונה מיליון דולר ליום, סכום לא מבוטל בהתחשב בגודלה של הכלכלה. גוואטמלה, המצויה גם כך במצב של אסון לאומי בגלל בצורת שגרמה לתת-תזונה בחלקים רבים במדינה, נפגעת באופן קשה אף היא מהמצב [6].

שגרירות במצור

עבור שגרירות ברזיל בהונדורס, החיים בלתי נסבלים. המצור שהוטל על השגרירות לאחר שהוברר כי זלאייה נמצא שם, מקשה על החיים של צוות השגרירות, והעובדים חוששים לחייהם. ברזיל דורשת מהאוי"ם להבטיח את ביטחונם, ולכנס בבהילות את מועצת הביטחון כדי לדון בנושא. לזמן מה אף נותקו החשמל והמים מהשגרירות, מה שגרם לחלק מעובדי השגרירות ול-85 תומכים של זלאייה שהתבצרו בבניין השגרירות לצאת החוצה. המשטרה לא עצרה איש מקרב היוצאים, והחשמל והמים חוברו מחדש [7].

מועצת הביטחון שיגרה הודעה רשמית הקוראת לממשלת הונדורס להפסיק את ההטרדות המכוונות לשגרירות ברזיל. בשגרירות ברזיל חוששים, כי כוחות הממשלה של הונדורס ירצו לבניין השגרירות כדי ללכוד את זלאייה, מהלך שייחשב כהתקפה על ברזיל, אולם הממשלה הזמנית הכחישה אפשרות שכזו. ברחובות הבירה מתבצע הרס בהיקף נרחב – תחילתו בהתפרעויות של תומכי זלאייה המפגינים נגד הממשלה, והמשכו על ידי ונדליסטים מקומיים המנצלים את אי הוודאות כדי לבזוז חנויות. אירועים אלה הסתיימו כשנכנס העוצר לתוקפו, והממשלה הצליחה להשיב את הסדר הציבורי לאחר כמה ימים [8].

הממשלה העמידה רמקולים חזקים מחוץ לשגרירות וקראה לזלאייה, שעד עתה לא ברור כיצד נכנס להונדורס, להסגיר את עצמו. זלאייה עצמו טוען כי צעד במשך 15 שעות ברגל, בסיוע של נאמניו, עד שהגיע לבירה. צוות רפואי שהורשה להיכנס לשגרירות, טיפל בעובדי שגרירות שהתלוננו על סחרחורות כתוצאה משאיפת גז מדמיע. זלאייה עצמו נבדק ונמצא במצב בריאותי טוב.

הנשיא הזמני, רוברטו מיצ'לטי, שמונה לאחר הדחתו של זלאייה, הביע את נכונותו לדבר עם זלאייה בתיווך של הארגון למדינות אמריקה, אולם הדגיש

הכלכלה משותקת, החברה המקומית חצויה בין תומכי זלאייה לתומכי הממשלה הזמנית, אם כי רוב תושבי הונדורס מקבלים את הלגיטימיות שלה. הבחירות שיתקיימו בהונדורס בסוף נובמבר, עשויות להיות אלימות ביותר לנוכח המצב.

עשוי לקרות לכשיסתיים, ויש להניח כי הונדורס הקטנה לא תעז לפעול צבאית נגד מעצמה בסדר גודל של ברזיל, באופן שיפגע סופית ביחסים המתוחים ממילא [10].

זה ייגמר בבחירות

ממשלת הונדורס מצויה כיום במצור בינלאומי. רוב מדינות העולם, כולל ארה"ב, מדינות האיחוד האירופי ומדינות רבות בעולם השלישי, רוצות בשיבתו של זלאייה לשלטון. החלטתה להדיח את זלאייה, פעולה שנעשתה בליט ברירה בשל החובה החוקתית להדיחו, העמידה אותה תחת ביקורת אדירה גם מצד ארגונים בינלאומיים דוגמת הבנק העולמי, אשר הקפיא הלוואה למדינה.

הכלכלה משותקת, החברה המקומית חצויה בין תומכי זלאייה לתומכי הממשלה הזמנית, אם כי רוב תושבי הונדורס מקבלים את הלגיטימיות שלה. העובדה כי זלאייה בחר להתחבא בשגרירות ברזיל, מקשה על הונדורס המנסה להילחם על ריבונותה – אין ביכולתה לתקוף את השגרירות כי צעד שכזה ייתפס כהכרזת מלחמה על ברזיל, המעצמה הצבאית החזקה ביותר באמריקה הלטינית. מצד שני, היא אינה יכולה להרשות לעצמה להמשיך בקיפאון הנוכחי, מאחר והדבר פוגע במרקם הכלכלי והחברתי העדין במדינה. למרות הקושי והלחץ הבינלאומי, נראה כי ממשלת הונדורס נחושה למצות את

כי כל משא ומתן לפתרון המשבר הפוליטי ייעשה במסגרת החוקה של הונדורס. זלאייה דורש כי יאפשרו לו לשוב לבצע את תפקידו כנשיא עד תום כהונתו בינואר 2010, ולכך מסרבת ממשלת הונדורס כיום. ב-29 בנובמבר, יתקיימו בחירות חדשות בהונדורס, והממשלה חושדת כי זלאייה יסית את תומכיו כדי לזרוע כאוס במהלך.

הפתרון שמוצע על ידי הממשלה, הוא הסגרתו של זלאייה לידיה, והעמדתו לדין בעוון פשעים נגד החוקה – לאחר שגורש, הסכימה הממשלה לחון אותו במידה ולא ישוב להונדורס, אולם לאחר שחזר, ממשלת הונדורס מבקשת להעמידו לדין. אם זלאייה יעשה כך, הוא עשוי לקבל עונש מופחת במידה והדבר יביא לסיום המשבר. למרות זאת, לעת עתה דוחה זלאייה את הצעות הממשלה בהן הוא רואה משיכת זמן עד הבחירות, לאחריו כבר לא תהיה לו אפשרות לחזור לשלטון [9].

ב-4 באוקטובר, הציבה ממשלת הונדורס לממשלת ברזיל אולטימטום בן 10 ימים, כדי להביא לסיום המשבר. ממשלת הונדורס קראה לברזילאים למנוע מזלאייה לעורר מהומות במדינה, ולא לנצל את החסות הדיפלומטית שהוענקה לו. תשובתו של נשיא ברזיל, לולה דה סילבה, הייתה כי "ממשלת ברזיל לא מקבלת אולטימטומים ממארגני הפיכות". בכל מקרה, הנשיא הזמני מיצ'לטי לא הבהיר באולטימטום מה

8. שם המהלך עד סופו, ומוסיפה להתעקש כי ההדחה של זלאייה הייתה חוקתית.

9. שם

10. "Honduras Gives Brazil Deadline on Zelaya", AP, 27/09/2009.

הבחירות שיתקיימו בהונדורס בסוף נובמבר, עשויות להיות אלימות ביותר לנוכח המצב. לאחריו, ייבחר נשיא חדש למדינה. נכון לעכשיו ישנם שישה מועמדים לנשיאות, ושניים בולטים במיוחד – פורפיריו לובו סוסה, מי שהתמודד גם ב-2005 נגד זלאייה, והשיג אז תמיכה של 46%. סוסה מתנגד של זלאייה, ונהנה מתמיכה ציבורית רחבה. מולו יתמודד אלווין ארנסטו סאנטוס, בן מפלגתו של זלאייה וסגנו לשעבר, אשר פרש מתפקידו כדי שיוכל להתמודד בבחירות אלה. מי שהחליף אותו בתפקיד סגן הנשיא, היה רוברטו מיצ'לטי, הנשיא הזמני של הונדורס, אשר לא יתמודד בבחירות הקרובות.

ניצחון של סוסה יוכיח את תמיכת הציבור בהונדורס במהלכי בית המשפט העליון והממשלה הזמנית, חרף המחיר הבינלאומי הכבד שמשלמת הונדורס, ואילו ניצחון של סאנטוס עשוי להצביע על תמיכה ציבורית נרחבת בזלאייה. לאחר הבחירות בהונדורס, יש להניח כי הלחץ הבינלאומי יירגע, מאחר וזלאייה לא יוכל לדרוש להשיבו לתפקידו. בנקודה זאת, יש להניח כי יימצא פתרון דיפלומטי עבור זלאייה, שיאפשר לו להימנע מהעמדה לדין, או לשאת בעונש קל בלבד.

הערות

1. Mary Anastasia O'grady, "Revolutionary Anti-Semitism", Wall Street Journal, 04/10/2009.

2. "Anti-Jewish Statements Raise Concern On Honduras", AP, 04/10/2009

3. עוד על הדחתו של זלאייה, במאמר "מלכודת בינלאומית" בגיליון יולי 2009 של סיקור ממוקד.

4. שם

5. Wayne Madsen, "Miami Herald makes up story on Zelaya, Washington Post and New York Times spread it", Online Journal, 29/09/2009

6. Alberto Najar, "Honduras crisis hits regional trade hard", BBC News, 30/09/2009

7. "Honduras Extends Curfew After Zelaya Returns", AP, 23/09/2009

באוירה ניוחה

מאוזן

8	7				6	5	4	3		2	1
		13	12	11				10			9
							16		15		14
											17
19			18								
			22			21					20
				25			24				23
		28						27			26
						31			30		29
											32
36	35			34		33					
		39					38				37
				42				41			40
			44						43		

1. יסוד כימי ממשפחת מתכות המעבר
7. תבן
9. בתוכי
10. כינויים של מתנגדי המשטר בברה"מ
14. קדירת בשר
16. שידכנו
17. עובר ושב (ר"ת)
18. מחוז בצפון-מזרח איטליה
20. מי שדוגל בריכוזיות הממשל,
22. מתקוטטות
23. חיל הנדסה (ר"ת)
24. יכריחנו
26. קידומת הולנדית
27. יחידה מובחרת של צה"ל (3,6)
29. סופר יהודי גרמני בן המאה ה-19
31. צ'יליאני שאימן את נבחרת פלסטין בכדורגל
32. השתיק
34. צונן
35. ממציא הטלפון
37. מכיוון
38. רצון להצליח
40. עובד בקרקס
42. מברכת
43. דיסקית
44. כיוון, קיבע

מאונך

1. שם הקוד לפלישת חברות ברית ורשה לצי'כוסלובקיה ב-1968
2. סרט פנטזיה של רון הווארד משנות ה-80
3. אחת הגפיים
4. עיר עתיקה ששכנה במקום בו שוכנת כיום איסטנבול
5. כינויה של הילדה חולת הסרטן שהתפרסמה בשנות ה-90 במאבקה במערכת הבריאות. כתבה את השיר "עיגולי השמחה"
6. המדינה הראשונה שהעניקה זכות הצבעה לנשים, ב-1893
7. הייתה בירת יפן במשך למעלה מאלף שנים
8. לא פה
11. מסולם התווים
12. מובלעת ארמנית באזרבייג'אן
13. אל"מ שנחטף ע"י החיזבאללה
15. ילמד בעל פה
19. הרימי ידיים!
21. אנטילופה
25. כת דתית גדולה בישראל בימי בית שני
27. התרוממה
28. פרללי
30. הופעה מוסיקלית
33. דפ, שחקן קולנוע הוליוודי
36. לשטות
38. מטבע חוץ (ר"ת)
39. ... הנגבי (ש"פ)
40. מטבע אלבני
41. האות השישית

הפתרון לתשבץ יפורסם בגיליון הבא

ד	ג	ל	א	ס	מ	ק	א	ר	ת	ו	ר		
			נ	ו	ר	מ	א	נ	ד	י			
			ג	מ	י	ש		ו	ר	ד	ה		
			ו	ו		ל	א			א	ל		
			ר	ו	ט	ר	ד	מ					
					ז	י	ע	ק					
			ר	ד	פ	ס	ס	מ	י	ר			
			י	ר	ו	ש	ל	י	מ	ג			
			ק	ו	ר	ו	ז	י	ה	מ	א	ו	ר
			ה	ר	מ	א	ו		א	ו	נ	ר	א
			ש	א	נ	ט	ר	ק	ט	י	ק	ה	
			נ	ה	ר	מ	ל	ט	ו	נ	י	נ	

פתרון לתשבץ ספטמבר 2009